

Vijeće Europe

**Preporuka REC(2003)3
Odbora ministara državama članicama
o uravnoteženom sudjelovanju
žena i muškaraca u političkom
i javnom odlučivanju**

Biblioteka ONA

Izdavač:

Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova
Mesnička 23, 10 000 Zagreb

Urednica:

Mr.sc. Helena Štimac Radin

Prevele:

Ivona Mendeš i Snježana Britvec

Lektura:

Ljerka Pavišić

Korektura:

Mirjana Jakušić

Dizajn naslovnice:

Bruketa & Žinić

Priprema:

Bakal design studio, Zagreb

Tisak:

Publika d.o.o. Zagreb

Naklada: 1 000 primjeraka

© 2007. Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova

CIP - Katalogizacija u publikaciji

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA - ZAGREB

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 647433.

Izvornik: Council of Europe: Recommendation Rec(2003)3 of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making & Explanatory Memorandum

(Adopted by the Committee of Ministers on 12 March 2003 at the 831st meeting of the Ministers' Deputies)

Vijeće Europe

Preporuka REC(2003)3

**Odbora ministara državama članicama
o uravnoteženom sudjelovanju
žena i muškaraca u političkom
i javnom odlučivanju**

Sadržaj

Preporuka REC(2003)3 Odbora ministara državama članicama o uravnoteženom sudjelovanju žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju.....	7
--	----------

Prilog Preporuci Rec (2003)3

<i>A. Zakonodavne i administrativne mjere.....</i>	<i>11</i>
<i>B. Mjere potpore.....</i>	<i>12</i>
<i>C. Nadzor.....</i>	<i>14</i>

Memorandum s objašnjenjima.....

I. Uvod.....

<i>A. Povijesna i zakonodavna pozadina.....</i>	<i>17</i>
<i>B. Demokracija - novi zahtjevi.....</i>	<i>19</i>
<i>C. Korijeni Preporuke: rad Vijeća Europe.....</i>	<i>20</i>

II. Komentari Preporuke.....

<i>A. Preambula.....</i>	<i>20</i>
<i>B. Odredbe Preporuke.....</i>	<i>21</i>

III. Dodatak Preporuci	25
Uvod	25
<i>A. Zakonodavne i administrativne mjere</i>	25
<i>B. Mjere potpore</i>	34
<i>C. Nadzor</i>	45
I. prilog - Vremenski okviri ciljeva	48
II. prilog - Uravnoteženost spolova u javnim službama	48
III. prilog - Ustavne i zakonodavne promjene s ciljem promicanja uravnoteženog sudjelovanja	49
IV. prilog - Uravnotežena zastupljenost spolova u javnim povjerenstvima	51
V. prilog - Parlamentarna povjerenstva ili delegacije za ženska prava i jednake mogućnosti	52
VI. prilog - Banka ženskih talenata	53
VII. prilog - Političke stranke i promicanje uravnotežene participacije	53
Zanimljive internetske stranice	55
Bilješke	56

PREPORUKA REC(2003)3 ODBORA MINISTARA DRŽAVAMA ČLANICAMA O URAVNOTEŽENOM SUDJELOVANJU ŽENA I MUŠKARACA U POLITIČKOM I JAVNOM ODLUČIVANJU

(Usvojio Odbor ministara 12. ožujka 2003. godine, na 831. sastanku zamjenika ministara)

Odbor ministara, temeljem odredbi članka 15.b. Statuta Vijeća Europe,

- imajući u vidu da žene čine više od polovine stanovništva i biračkog tijela u državama članicama, ali su i dalje ozbiljno podzastupljene u donošenju političkih i javnih odluka u velikom dijelu država članica;
- imajući u vidu da je, unatoč postojanju de jure ravnopravnosti, raspodjela moći, odgovornosti i pristupa gospodarskim, društvenim i kulturnim resursima između žena i muškaraca još uvijek vrlo neravnomjerna zbog ukorijenjenosti uobičajenih tradicionalnih rodnih uloga;
- bojeći se da funkcioniranje izbornih sustava i političkih institucija, uključujući političke stranke, može ograničiti sudjelovanje žena u političkom i javnom životu;
- smatrajući da je uravnoteženi udjel žena i muškaraca u donošenju političkih i javnih odluka pitanje potpunog uživanja ljudskih prava, socijalne pravde te nužan uvjet za bolje funkcioniranje demokratskog društva;
- smatrajući da bi ostvarenje uravnoteženog udjela žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju pridonijelo boljem i učinkovitijem stvaranju javnih politika ponovnim definiranjem političkih prioriteta i stavljanjem novih tema na politički dnevni red, kao i poboljšanju kvalitete života za sve;
- smatrajući da je uravnotežena participacija žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju potrebna za razvoj i stvaranje Europe zasnovane na ravnopravnosti, društvenoj koheziji, solidarnosti i poštivanju ljudskih prava;
- podsjećajući na Deklaraciju usvojenu na Drugom samitu Vijeća Europe (listopad 1997.) na kojem su predsjednici država i vlada Vijeća Europe naglasili "važnost uravnoteženije participacije žena i muškaraca u svim društvenim područjima, uključujući politički život", i pozvali na "stalni napredak s obzirom na postizanje djelotvorne jednakosti mogućnosti između žena i muškaraca";
- imajući na umu Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950.) i njezine protokole;

- imajući u vidu Europsku socijalnu povelju (1961.) i izmijenjenu Europsku socijalnu povelju (1996.) te Dodatni protokol Europske socijalne povelje koji pruža Sustav kolektivnih pritužbi (1995.);
- imajući u vidu dokumente koje je usvojila Europska ministarska konferencija o ljudskim pravima, održana u Rimu 2000. godine;
- imajući u vidu sljedeće Preporuke Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe: Preporuku br. R(85)2 o pravnoj zaštiti od spolne diskriminacije; Preporuku br. R(96)5 o usklađivanju radnog i obiteljskog života i Preporuku br. R(98)14 o uvođenju načela ravnopravnosti spolova;
- imajući u vidu sljedeće dokumente koje je usvojila Parlamentarna skupština: Preporuku 1229 (1994) o jednakosti prava između žena i muškaraca; Preporuku 1269 (1995) o postizanju stvarnog napretka u ženskim pravima od 1995. i Preporuku 1413 (1999) o jednakoj zastupljenosti u političkom životu;
- imajući u vidu Opću deklaraciju o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda i Međunarodni ugovor o građanskim i političkim pravima;
- podsjećajući na Konvenciju Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979.), naročito na članke 7. i 8.;
- podsjećajući također na obveze iz Pekinške platforme za djelovanje kao i Završnih dokumenata Posebnog zasjedanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda 2000. godine (Peking +5);
- smatrajući da demokracija više ne može dopustiti zanemarivanje sposobnosti, znanja i kreativnosti žena, nego mora postati rodno osjetljiva i uključiti žene različitog podrijetla i različitih dobrih skupina u političko i javno odlučivanje na svim razinama;
- poštujući visoki prioritet koji Vijeće Europe daje promicanju demokracije i ljudskih prava, preporučuje vladama država članica:
 - I. da se obvežu na promicanje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca javno priznajući da ravnopravno dijeljenje ovlasti odlučivanja između žena i muškaraca različitog podrijetla i dobi, jača i obogaćuje demokraciju;
 - II. da štite i promiču jednaka građanska i politička prava žena i muškaraca, uključujući natjecanje za političke položaje i slobodu udruživanja;
 - III. da osiguraju ženama i muškarcima uživanje individualnog biračkog prava te da, u istu svrhu, poduzmu sve potrebne mjere za ukidanje prakse obiteljskog glasovanja;
 - IV. da izmijene svoje zakonodavstvo i praksu, s ciljem osiguravanja da se strategije i mjere opisane u ovoj preporuci primjenjuju i provode;
 - V. da promiču i potiču posebne mjere za stimuliranje i potporu volje žena da sudjeluju u političkom i javnom odlučivanju;
 - VI. da razmotre postavljanje vremenski određenih ciljeva u svrhu postizanja uravnotežene participacije žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju;

VII. da osiguraju da se ova preporuka daje na znanje svim relevantnim političkim institucijama i javnim i privatnim tijelima, naročito nacionalnim parlamentima, lokalnim i regionalnim vlastima, političkim strankama, javnim službama, javnim i polujavnim organizacijama, poduzećima, sindikatima, udrugama poslodavaca i nevladinim organizacijama;

VIII. da nadziru i ocjenjuju napredak u postizanju uravnotežene participacije žena i muškaraca u političkom i javnom životu, te da redovito izvješćuju Odbor ministara o poduzetim mjerama i postignutom napretku na ovom području.

Prilog Preporuci Rec(2003)3

U smislu ove preporuke smatra se da uravnotežena participacija žena i muškaraca znači da zastupljenost, bilo žena, bilo muškaraca, u bilo kojem tijelu koje odlučuje u političkom ili javnom životu, ne bi smjela pasti ispod 40%. Na osnovi toga, vlade država članica pozvane su da razmotre sljedeće mjere:

A. Zakonodavne i administrativne mjere

Države članice bi trebale:

1. razmotriti moguće ustavne i/ili zakonske izmjene, uključujući mjere pozitivne akcije, koje bi olakšale uravnoteženiju participaciju žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju;
2. prihvatiti administrativne mjere kako bi službeni jezik odražavao uravnoteženu podjelu ovlasti između žena i muškaraca;
3. razmotriti donošenje zakonskih reformi kako bi se uveli paritetni pragovi za kandidate u izborima na lokalnim, regionalnim, nacionalnim i nadnacionalnim razinama. Tamo gdje postoje razmjerne liste, treba razmotriti uvođenje sustava "zatvarača";
4. razmotriti djelovanje putem javnog financiranja političkih stranaka kako bi ih se potaknulo na promicanje ravnopravnosti spolova;
5. ako se pokaže da su izborni sustavi imali negativan učinak na političku zastupljenost žena u izabranim tijelima, prilagoditi ili reformirati te sustave kako bi se promicala spolno uravnotežena zastupljenost;
6. razmotriti donošenje prikladnih zakonskih mjera usmjerenih na ograničavanje istodobnog obnašanja nekoliko izbornih političkih dužnosti odjednom;
7. usvojiti prikladne zakone i/ili administrativne mjere za poboljšanje radnih uvjeta izabranih predstavnika na lokalnim, regionalnim, nacionalnim i nadnacionalnim razinama kako bi se osigurao demokratičniji pristup izabranim tijelima;
8. usvojiti prikladne zakonske i/ili administrativne mjere za potporu u usklađivanju obiteljskih i javnih dužnosti izabranih predstavnika te, naročito, pota-

knuti parlamente i lokalne i regionalne vlasti da osiguraju kako njihovo radno vrijeme i radne metode omogućuju izabranim predstavnicima obaju spolova da usklade svoj radni i obiteljski život;

9. razmotriti donošenje prikladnih zakonskih i/ili administrativnih mjera kako bi osigurali postojanje spolno uravnotežene zastupljenosti u svim imenovanjima koje obavlja ministar, odnosno vlada, u javne odbore;

10. osigurati postojanje spolno uravnotežene zastupljenosti na položajima ili funkcijama čiji su nositelji imenovani od strane vlade ili drugih javnih institucija;

11. osigurati da postupci izbora, zapošljavanja i imenovanja za vodeće položaje u javnom odlučivanju budu rodno osjetljivi i transparentni;

12. javnu upravu učiniti dobrim primjerom u smislu spolno uravnotežene raspodjele položaja gdje se donose odluke i jednakog profesionalnog razvoja za žene i muškarce;

13. razmotriti usvajanje prikladnih zakonskih i/ili administrativnih mjera kako bi osigurali postojanje spolno uravnotežene zastupljenosti u svim izaslanstvima, međunarodnim organizacijama i forumima;

14. uzeti u obzir spolnu ravnotežu pri imenovanju predstavnika u međunarodne odbore za posredovanje i pregovore, naročito kod mirovnih procesa ili okončavanja sukoba;

15. razmotriti poduzimanje zakonskih i/ili administrativnih mjera usmjerenih na poticanje i potporu poslodavcima kako bi se omogućilo osobama koje sudjeluju u političkom i javnom odlučivanju pravo na službeni dopust, a da za to ne budu kažnjeni;

16. osigurati, tamo gdje je to potrebno, potporu i ojačati rad nacionalnih mehanizama za ravnopravnost u ostvarenju uravnotežene participacije u političkom i javnom životu;

17. potaknuti parlamente na svim razinama da uspostave parlamentarne odbore ili izaslanstva za prava žena i jednake mogućnosti te uvedu načelo ravnopravnosti spolova u čitav svoj rad;

B. Mjere potpore

Države članice bi trebale:

18. poduprijeti, svim prikladnim mjerama, programe usmjerene na poticanje ravnoteže spolova u političkom životu i u javnom odlučivanju, a koje iniciraju ženske organizacije te sve organizacije koje rade u prilog ravnopravnosti spolova;

19. razmotriti uspostavu baze podataka žena voljnih raditi na položajima gdje se donose političke i javne odluke;

20. podržati i razvijati političku djelatnost žena pružanjem prilike ženama koje su izabrane kao predstavnice da stvore mreže na lokalnim, regionalnim, nacionalnim i nadnacionalnim razinama;
21. razviti i poduprijeti programe mentorstva, izgradnje samopouzdanja, programe vođenja i poduke za žene koje razmatraju ulazak u političko i javno odlučivanje;
22. potaknuti obuku kandidatkinja i izabranih predstavnica u primjeni informacijskih i komunikacijskih tehnologija;
23. u školske nastavne planove i programe uvesti obrazovne i odgojne aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti mladih ljudi o ravnopravnosti spolova i njihovu pripremu za demokratsko građanstvo;
24. promicati participaciju mladih ljudi, naročito mladih žena, u udrugama, kako bi im se omogućilo prikupljanje iskustva, znanja i sposobnosti koje se mogu prenijeti u područje institucionalne i osobito političke participacije;
25. potaknuti organizacije mladih da osiguraju uravnoteženi udjel žena i muškaraca u svojim strukturama koje odlučuju;
26. potaknuti veću uključenost etničkih i kulturnih manjina, te osobito žena iz tih manjina, u odlučivanje na svim razinama;
27. obavijestiti političke stranke o različitim strategijama koje se koriste u raznim zemljama za promicanje uravnotežene participacije žena i muškaraca u izabranim predstavničkim tijelima; potaknuti ih da provode jednu ili više takvih strategija i da promiču uravnoteženu participaciju žena i muškaraca na položajima gdje se donose odluke unutar stranačke strukture;
28. podržati programe koje iniciraju socijalni partneri (organizacije poslodavaca i zaposlenika) za promicanje uravnotežene participacije žena i muškaraca na odgovornim i odlučujućim položajima, unutar svojih redova i u kontekstu kolektivnog pregovaranja;
29. potaknuti tvrtke i udruge da osiguraju uravnoteženu participaciju žena i muškaraca u svojim tijelima koja donose odluke, naročito u takvima koje primaju državnu potporu za pružanje javnih službi ili provedbu javnih politika;
30. promicati kampanje usmjerene na cjelokupnu javnost kako bi se podigla svijest o važnosti spolno uravnotežene zastupljenosti u političkom i javnom odlučivanju kao preduvjet za istinsku demokraciju;
31. promicati kampanje usmjerene na poticanje podjele odgovornosti između žena i muškaraca u privatnoj sferi;
32. promicati kampanje usmjerene na specifične skupine, naročito na političare, socijalne partnere i one koji zapošljavaju i imenuju političke i javne donositelje odluka, kako bi se podigla njihova svijest o važnosti spolno uravnotežene participacije u političkom i javnom odlučivanju;
33. organizirati interaktivne seminare o ravnopravnosti spolova za ključne osobe u društvu, kao što su vođe i visoki dužnosnici, kako bi se podigla njihova svijest o važnosti uravnotežene participacije žena i muškaraca na svim razinama odlučivanja;

34. podržati nevladine udruge i istraživačke institute da provode studije o participaciji i učinku participacije žena na odlučivanje i na okolinu u kojoj se odluke donose;
35. provoditi istraživanja o raspodjeli glasova prema ispitivanjima javnog mnijenja kako bi se odredili obrasci glasovanja žena i muškaraca;
36. promicati istraživanje o zaprekama koje onemogućuju pristup žena političkom i javnom odlučivanju na različitim razinama i objaviti rezultate;
37. promicati istraživanje o udjelu žena u odlučivanju u socijalnom i volonterskom sektoru;
38. promicati rodno usmjerena istraživanja o ulogama, funkcijama, statusu i radnim uvjetima izabраниh predstavnika na svim razinama;
39. promicati uravnoteženu participaciju na položajima gdje se odlučuje u medijima, uključujući upravna, programska, obrazovna, obučavateljska, istraživačka i regulatorna tijela;
40. podržati obuku i podizanje svijesti studenata novinarstva i medijskih profesionalaca o pitanjima vezanim uz ravnopravnost spolova te o tome kako izbjeći stereotipe u vezi s rodnim oznakama;
41. poticati medijske stručnjake da osiguraju kandidatkinjama i kandidatima te izabranim predstavnicima da dobiju jednaku prisutnost u medijima, osobito za vrijeme izbornog razdoblja.

C. Nadzor

Države članice bi trebale:

42. razmotriti uspostavu neovisnih tijela, kao što su promatrači za nadzor pariteta ili posebnog neovisnog posredničkog tijela, koje bi pratilo vladinu javnu politiku u području uravnotežene participacije žena i muškaraca u političkom i javnom životu, ili povjeriti tu zadaću nacionalnom mehanizmu za ravnopravnost;
43. razmotriti uspostavu i primjenu pokazatelja za nadzor i vrjednovanje uravnoteženog udjela žena i muškaraca u odlučivanju na osnovi međunarodno usporedivih podataka razvrstanih po spolu;
44. razmotriti usvajanje sljedećih pokazatelja za mjerenje napretka u području donošenja političkih i javnih odluka:
 - I. postotak žena i muškaraca izabраниh za predstavnike u parlamentima (nacionalnim/nacionalnim/federalnim/regionalnim) i lokalnim predstavničkim tijelima, a prema političkoj stranci kojoj pripadaju;
 - II. postotak žena i muškaraca izabраниh za predstavnike u parlamentima (nacionalnim/nacionalnim) u usporedbi s brojem kandidata, a prema političkoj stranci kojoj pripadaju (uspjeh na izborima);

III. postotak žena i muškaraca u nacionalnim izaslanstvima u imenovanim predstavničkim tijelima kao što su Parlamentarna skupština Vijeća Europe i Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Europe te u međunarodnim organizacijama i forumima;

IV. postotak žena i muškaraca u nacionalnim, federalnim i regionalnim vlastima;

V. broj žena i muškaraca koji su ministri/zamjenici ministara u različitim područjima djelovanja (portfelji/ministarstva) u nacionalnim, federalnim i regionalnim vlastima država članica;

VI. postotak najviše pozicioniranih žena i muškaraca u javnim službama te njihova raspodjela u različitim područjima djelatnosti;

VII. postotak sudaca i sutkinja u Vrhovnom sudu;

VIII. postotak žena i muškaraca u tijelima koje imenuje vlada;

IX. postotak žena i muškaraca u tijelima političkih stranaka na nacionalnoj razini u kojima se odlučuje;

X. postotak žena i muškaraca koji su članovi udruga poslodavaca, radnika i profesija te postotak žena i muškaraca u njihovim tijelima na nacionalnoj razini u kojima se donose odluke;

45. podnositi, svake druge godine, izvještaj svojim nacionalnim parlamentima o poduzetim mjerama i učinjenom napretku prema gore navedenim pokazateljima;

46. objaviti, svake druge godine, izvještaj o poduzetim mjerama i učinjenom napretku u uključivanju žena u odlučivanje, te široko distribuirati te izvještaje;

47. objaviti i učiniti lako dostupnim statističke podatke o kandidatima za političke položaje i o izabranim predstavnicima, a koji sadrže informacije o spolu, dobi, zaposlenju, sektoru zaposlenja (privatni/javni), obrazovanju;

48. poticati redovitu analizu prisutnosti i prikazivanja žena i muškaraca u nacionalnim vijestima i programima o tekućim događajima, osobito za vrijeme održavanja izbornih kampanja.

Memorandum s objašnjenjima

I. Uvod

A. Povijesna i zakonodavna pozadina

1. Pojam zastupanja je bit moderne demokracije, što znači da su opći interesi ljudi izraženi preko demokratski izabраних zastupnika. U toj tradiciji pravo na zastupanje i pravo na odabir zastupnika postali su univerzalno i osnovno pravo koje je zajamčeno ustavom. Međutim, univerzalno pravo glasa koje je uvođeno postupno, isprva je bilo isključivo privilegija muškaraca.

2. Pravo na glasovanje i sudjelovanje na svim izborima bili su primarni zahtjevi pokreta za prava žena tijekom devetnaestog i prve polovice dvadesetog stoljeća. U Europi, krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća, žene su ostvarile pravo glasa tek u nekoliko država. Nakon Prvog svjetskog rata ovo su pravo stekle i žene iz nekih drugih europskih država; ostale su morale čekati završetak Drugog svjetskog rata, pa čak i sedamdesete i osamdesete godine dvadesetog stoljeća.ⁱ

3. Usprkos postojanju formalno jednakih političkih prava žena i muškaraca, političke aktivnosti i javno donošenje odluka ostali su područja u kojima su riječ vodili isključivo muškarci.ⁱⁱ Oni su postavljali političke prioritete, a politička kultura je i dalje bila orijentirana na dominaciju muškaraca. Znatan broj prepreka otežavao je ženama ulazak u područja politike i javnog odlučivanja:

- činjenica da položaj većine žena u društvu ne pridonosi njihovom sudjelovanju u političkom i javnom životu (modeli i vrijednosti koje izražavaju različiti dijelovi društva, kao što su obitelj, škola, mediji);
- kulturološki i ideološki čimbenici (predstavljanje uloge žena i muškaraca što vodi ideologiji zasnovanoj na rodnoj podijeljenosti i uvjetovanost društvenih očekivanja od svakog pojedinca, muškarca i žene, u odnosu na samog sebe),
- čimbenici povezani s organizacijom društvenog života (društvena podjela rada koja ostavlja vrlo malo mjesta za participaciju žena, uređenje tržišta rada, nedovoljna potpora obitelji ili nemogućnost prilagodbe zahtjevima participacije).

4. Ulazak žena u zastupnička tijela također uvelike ovisi o čimbenicima koji su povezani sa shvaćanjem i organizacijom samog političkog života. Ritmovi i rituali koji prate politički život kao i postupak i mjerila odabira unutar političkih stranaka mogu biti vrlo neskloni ženama i doprinijeti njihovom isključivanju. Postoji vrlo snažna veza između izbornih sustava i broja žena u nacionalnim parlamentima.

5. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je najvažniji temeljni tekst, kako za Ujedinjene narode, tako i za sve glavne konvencije o ljudskim pravima koje su ratificirane tijekom druge polovice dvadesetog stoljeća. Iako se direktno ne odnosi na političku participaciju iz rodne perspektive, ona potvrđuje, u svojoj preambuli, jednaka prava žena i muškaraca kao osnovna ljudska prava i traži osiguranje njihovog učinkovitog prepoznavanja i poštivanja od strane naroda i vlada država članica.

6. Članak 21. Deklaracije o ljudskim pravima određuje da svaka osoba ima pravo sudjelovati u radu vlade svoje države, bilo direktno ili putem slobodno izabranog zastupnika. Osim toga, u članku 7. Deklaracije, svi su ljudi jednaki pred zakonom i imaju pravo na jednaku zakonsku zaštitu i zaštitu od diskriminacije prilikom kršenja odredbi Deklaracije. Ova glavna načela ljudskih prava također su navedena u Međunarodnoj konvenciji o građanskim i političkim pravima (ICCPR), koja je stupila na snagu 1976. godine. Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima također osigurava jednaka prava i jednaku mogućnost i za muškarce i za žene da glasuju i budu izabrani (članak 25., stavak b).

7. Niti Deklaracija, ni Međunarodna konvencija ne obvezuju države na promicanje ravnopravnosti spolova niti na osiguranje ravnopravne participacije žena i muškaraca u svim područjima društva. One osiguravaju prava, zaštitu zakona i zaštitu od diskriminacije, kako je navedeno u Deklaraciji i Međunarodnoj konvenciji, bez obzira na spol. Država je odgovorna za osiguranje jednakih mogućnosti, ali ne jamči rezultate. Definiranje ravnopravnosti spolova kao osnovnog ljudskog prava sredinom je dvadesetog stoljeća bilo, kako progresivno, tako i zasnovano na vizijama svijeta u budućnosti. Ali mnogi to nisu smatrali dovoljnim.

8. Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila je razdoblje od 1975. do 1985. godine desetljećem borbe za prava žena. Konvencija Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) je 1979. godine bila otvorena za potpisivanje. Prvi put, uloga i odgovornost vlada u korištenju svih odgovarajućih mjera kako bi se osigurala jednaka prava žena u sudjelovanju u političkom i javnom odlučivanju, razložena je na međunarodnoj konvenciji. Mnoge države svijeta, uključujući i neke europske države, izrazile su rezerviranost s obzirom na specifične članke Konvencije. Ipak, niti jedna europska država nije dala primjedbe na članak 7., o jednakoj zastupljenosti u političkom odlučivanju, ili na članak 8., o jednakim mogućnostima muškaraca i žena u predstavljanju svoje vlade na međunarodnoj razini i za sudjelovanje u radu međunarodnih organizacija.ⁱⁱⁱ

9. Stoga se može pretpostaviti da su se europske države obvezale osigurati jednaku participaciju žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju. Uz pretpostavku da se tradicionalna liberalna ideja jednakih mogućnosti razvila do zahtjeva za jednakošću rezultata, države su sada obvezne osigurati ravno-

pravne rezultate, a ne samo jednake mogućnosti za muškarce i za žene. To znači da su europske države obvezne osigurati ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca u odlučivanju.

B. Demokracija – novi zahtjevi

10. Više od dvadeset pet godina prošlo je od početka desetljeća borbe za prava žena, koje su proglasili Ujedinjeni narodi. Za mnoge žene svijeta, a ne samo u Europi, dogodile su se velike promjene i postignut je napredak koji je osigurao da žene mogu uživati svoja osnovna ljudska prava. Danas su žene općenito obrazovanije i imaju povoljnije mogućnosti za sudjelovanje na tržištu rada. U nekim su državama poduzeti koraci kako bi se pomoglo ženama i muškarcima uskladiti posao i obiteljski život. Ukratko, sve te promjene u položaju žena vrlo teško mogu opravdavati kontinuirano nisku participaciju žena u političkom i javnom odlučivanju.

11. U isto vrijeme, demokratsku tradiciju, zasnovanu na podjeli državne vlasti na zakonodavnu, izvršnu i neovisnu sudbenu, kritizira se kao ograničavajuću. Demokratska država, definirana isključivo kao vlast naroda gdje se periodično održavaju slobodni i poštenu izbore tajnim glasovanjem, vođena vladavinom prava i poštivanjem ljudskih prava, ne sagledava se danas nužno kao jamstvo prave demokracije. Sve snažniji zahtjevi poprimaju oblik potrebe za transparentnošću odluka vlade, za pravom pristupa javnosti službenim informacijama, s naglaskom na dobro upravljanje i potporu neovisnim pravobraniteljima koji će osigurati dobro upravljanje i pravednu upotrebu vlasti, kako bi stoga vlade bile još odgovornije za svoje odluke i aktivnosti. Ovi zahtjevi također uključuju i očekivanja da će vlast biti jednako podijeljena između žena i muškaraca. Potpore vlada ovim novim dimenzijama i vizijama iznesene su na nekoliko europskih konferencija na vrhu, kao što su Drugi sastanak šefova država i vlada Vijeća Europe koji se održao u Strasbourgu 1997. godine, Četvrta europska ministarska konferencija o jednakosti žena i muškaraca održana u Istanbulu 1997. godine i Europska ministarska konferencija o ljudskim pravima održana u Rimu 2000. godine.

12. Statistika o participaciji žena na tržištu rada te u donošenju političkih i javnih odluka često se koristi kao pokazatelj razine ravnopravnosti spolova postignute u određenoj državi. Statistika s odvojeno iskazanim podacima za žene i muškarce o sudjelovanju žena u političkom i javnom odlučivanju u demokratskoj državi pokazuje razinu utjecaja koji žene imaju u svojim društvima, gdje i do kojeg opsega žene i muškarci dijele vlast. Općenito je priznato da žene moraju dostići kritičnu masu od najmanje jedne trećine mjesta u zakonodavnom tijelu kako bi bile u mogućnosti stvarno utjecati na odluke koje to tijelo donosi.

C. Korijeni Preporuke: rad Vijeća Europe

13. Kako bi se mogla promicati prava demokracija i ljudska prava u državama članicama, jedno od prioriteta Vijeća Europe na području ravnopravnosti između muškaraca i žena je osigurati uravnoteženiju participaciju obaju spolova u političkom i javnom odlučivanju.

14. Već duži niz godina organizacija je obratila osobitu pažnju predmetu jednakosti i demokracije. Načelo ravnopravnosti je prvi put raspravljano na seminaru "Demokratska načela ravnopravne zastupljenosti – 40 godina rada Vijeća Europe" (Strasbourg, 6.-7. studeni 1989.). Kao nastavak rada seminara, skupina stručnjaka je započela rad na izvješću o paritetnoj demokraciji, koje je objavljeno početkom 1995. godine. Osim što je u izvješću dano objašnjenje pojma, u njemu se također ističu i strateške smjernice koje omogućuju ženama preuzimanje svoje pune uloge u društvu, i kao suradnica i kao korisnica, s istim pravima i odgovornostima kao i muškarci. Ove strateške smjernice uključuju i određivanje pragova ravnopravnosti i ciljane brojčane zastupljenosti, kako u različitim državnim tijelima, tako i u političkim strankama.

15. Sudjelovanje žena u donošenju političkih odluka često je bilo predmetom rasprave europskih ministara odgovornih za ravnopravnost žena i muškaraca. Tema Prve ministarske konferencije (Strasbourg, 4. ožujak 1986.) bila je: "Sudjelovanje žena u političkim procesima – Politika i strategije za postizanje jednakosti u odlučivanju". Jedan od tekstova koji je prihvaćen na Drugoj ministarskoj konferenciji (Beč, 4.-5. srpnja 1989.) bavi se "Političkim strategijama za postizanje stvarne jednakosti žena i muškaraca". Na Četvrtoj konferenciji (Istanbul, 13.-14. studeni 1997.) ministri su usvojili Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca kao osnovno mjerilo demokracije, zajedno s multidisciplinarnim strategijama koje su usmjerene na uravnoteženu participaciju žena i muškaraca u svim sferama života, uključujući i politički život.

16. Usvajanje Istanbulske deklaracije predstavljalo je važan korak za europska društva u prihvaćanju činjenice da je uravnotežena participacija spolova od izuzetne važnosti za postizanje demokracije, društvene ravnopravnosti i transparentne administracije. Priprema sadašnjih preporuka predstavlja logični slijed Istanbulske konferencije. Osim toga, Parlamentarna skupština Vijeća Europe je, tijekom godina, opetovano pozivala Odbor ministara na preuzimanje ove dužnosti. Tek nedavno je europska Ministarska konferencija o ljudskim pravima, održana u Rimu 2006. godine, izrazila zabrinutost zbog kontinuiteta nejednakosti koja pogađa žene i pozdravila je aktivnosti koje je Vijeće Europe poduzelo kako bi prevladalo ove probleme.

II. Komentari Preporuke

A. Preambula

17. U preambuli su navedene glavne međunarodne konvencije i preporuke koje imaju za predmet jednaka prava žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju uz deklaracije i međunarodne obveze od strane vlada država članica Vijeća Europe. Usprkos jednakosti de jure i činjenici da žene čine više od polovice stanovništva Europe, žene još uvijek nisu dovoljno prisutne u političkom i javnom odlučivanju. Vlade europskih država su vrlo često potvrđivale i izjavljivale da je podjela vlasti između žena i muškaraca preduvjet za pravu demokraciju i

bolje funkcioniranje demokratskog društva. Preambula podsjeća na tu činjenicu i ističe zašto je uravnotežena participacija blagotvorna za razvoj društva i, u konačnici, same demokracije.

18. Preambula se, također, poziva na proces izgradnje ujedinjene, demokratske Europe u kojoj su trenutačno podjednako angažirane i nove i stare države članice Vijeća Europe. Tijekom takvog procesa, koji mora biti uistinu demokratski te štiti i promicati ljudska prava, mora se poduzeti sve kako bi se osigurala, inter alia, uravnotežena participacija žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju. Odbor ministara Vijeća Europe, koji je inače centar za ljudska prava i demokraciju, logično podupire države članice u nastavku njihovih aktivnosti u ostvarenju uravnotežene participacije, što se smatra dijelom demokratskih reformi koje su u tijeku u mnogim državama.

B. Odredbe Preporuke

Stavak I.

19. Vlade imaju ključnu ulogu u promicanju ravnopravne rodne zastupljenosti kod donošenja odluka, kako u političkom, tako i u javnom životu. Ratifikacijom konvencija o ljudskim pravima i usvajanjem različitih preporuka spomenutih u preambuli, obvezale su se zalagati se za jednakost spolova i pravu demokraciju u svojim društvima. Javno očitujući svoj angažman, vlade ujedno ponovno potvrđuju i ističu svoje obveze na tom području. Takvo očitovanje može također utjecati na ostale sektore društva i podsjetiti ih na njihove obveze, kao što su političke stranke i vladine institucije. Stoga vlade mogu imati vrlo značajnu ulogu pružajući primjer koji treba slijediti. Ministri država sudionica Četvrte konferencije o jednakosti žena i muškaraca održane u Istanbulu 1997. godine izjavili su da je cilj koji trebaju ostvariti demokracija u kojoj će žene i muškarci biti ravnopravni i da se taj cilj, inter alia, mora dostići putem specifičnih, multidisciplinarnih strategija vezanih uz politički i javni život. Kako bi informirali i senzibilizirali javno mišljenje, ministri su se dogovorili o podnošenju izvješća koje objašnjava da ravnopravno sudioništvo žena i muškaraca u procesu odlučivanja jača i obogaćuje demokraciju i obvezali su se na realizaciju cilja ravnopravnosti među spolovima.

20. U provođenju ove preporuke na nacionalnoj razini od izuzetne je važnosti da se svaka vlada javno obveže promicati ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u procesu odlučivanja.

Stavci II. i III.

21. Pravo na glasovanje i pravo na sudjelovanje u radu vlade u svojoj državi te angažman u političkim aktivnostima osnovna su ljudska prava i osnovna mjerila za demokraciju. Ovo je također primjenjivo i na pravo na slobodu udruživanja s ostalim ljudima. Kao i sva ostala ljudska prava, ovo su individualna prava. Me-

đunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima te Europska konvencija o ljudskim pravima jamče ova prava, kao i Deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda. Države supotpisnice Konvencija i Deklaracije moraju, ne samo preuzeti obvezu poštivanja i osiguranja tih prava za svakog građanina bez ikakve rezerve, nego se također i obvezuju osigurati jednaka prava žena i muškaraca koji će ta prava i uživati.

22. Nedavni primjeri na izborima u Europi, nazvani "obiteljsko glasovanje", stoga su ozbiljno kršenje tih prava. "Obiteljsko glasovanje" znači da muški član obitelji prati jednu ili više žena u glasačku kabinu, obiteljske grupe glasuju zajedno ili muški član obitelji glasuje umjesto ili u ime jedne ili više žena u obitelji.^{IV} Postojeća kulturalna vjerovanja i stavovi sprječavaju žene, npr. iz nekih manjinskih grupa u provođenju svojih građanskih i političkih prava, kao što su pravo na glasovanje. Možemo pretpostaviti da ta ista kulturološka vjerovanja i stavovi sprječavaju žene u angažmanu u svim političkim aktivnostima u njihovoj zemlji. Stoga je bitno da se vlade pozabave ovim problemom te zaštite i promiču prava žena na angažman u političkom životu, što uključuje i glasovanje, kandidiranje za funkciju i slobodu udruživanja. Informacije usmjerene na određenu grupu ljudi u društvu i podizanje svijesti korisna su sredstva pri rješavanju ovoga problema, zajedno s mjerama koje su predložene u sljedećim stavcima. Pekinška platforma za djelovanje spominje ovo kršenje ljudskih prava žena na sličan način.

Stavak IV.

23. Revizija nacionalnog zakonodavstva i prakse je preduvjet za provođenje Preporuke.^V To, međutim, ne znači da se vlade moraju ograničiti samo na usvajanje zakona ili objavljivanje političkih očitovanja. Uravnotežena participacija žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju razumijeva definiranje i usvajanje dogovorenih strategija, kao i globalnih i transparentnih intervencija koje uključuju, ne samo vladu, već i široki krug činilaca. Činioci koji se bave problemom nejednake zastupljenosti žena u procesu odlučivanja - mehanizmi ravnopravnosti, nevladine organizacije, istraživači, politički dužnosnici na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i nadnacionalnoj razini moraju surađivati i razvijati dogovorene aktivnosti.

Stavak V.

24. Razni projekti i privremene, posebne mjere koje se primjenjuju u državama članicama Vijeća Europe kako bi se promicala ravnopravna zastupljenost spolova na funkcijama gdje se donose odluke, pokazali su se vrlo vrijednima. Neki od tih projekata su opisani u izvješću Vijeća Europe o pozitivnim aktivnostima na području jednakosti žena i muškaraca^{VI}, kao i u izvješću koje je napisala prof. Alison Woodward.^{VII} Stavak V. je opća preporuka vladama za promicanje i potporu posebnim mjerama na tom području. Članak 3. Vodiča za uravnoteženje odlučivanja daje primjere mjera i potiče vlade na njihovo usvajanje, uz poduzimanje svih ostalih potrebnih mjera koje se smatraju vrijednima. Poglavlje B. ove Preporuke također sadrži neke od sličnih mjera.

Stavak VI.

25. Važnost vremenski ograničenih ciljeva je naglašena, kako u javnom zapošljavanju, tako i u političkim imenovanjima za obnašanje službe tijekom koje se donose odluke. Iskustvo je pokazalo da su definirane namjere i unaprijed određeni ciljevi važni instrumenti koji jamče rezultate i osiguravaju potrebne procjene usvojene politike. Osim toga, to je znak da vlada želi ostvariti ravnopravno sudjelovanje spolova u procesu odlučivanja.

26. Veliki broj imenovanih tijela postoji unutar područja utjecaja vlada, kao što su savjetodavna vijeća, odbori javnih vlasti, povjerenstva i komisije, s imenovanim ili delegiranim članovima. U tim tijelima su žene već duže vrijeme slabo zastupljene i nemaju skoro nikakav utjecaj na proces odlučivanja. Neke države su usvojile upotrebu ciljeva kako bi ostvarile uravnoteženu participaciju spolova u imenovanim tijelima. Ovisno o stvarnom postotku pozicija koje drže žene i muškarci i cilja koji je odredila vlada kako bi uspostavila ravnotežu, bit će potrebno određeno vremensko razdoblje kako bi se postupno došlo do cilja. Na primjer, u Ujedinjenom Kraljevstvu Vlada aktivno radi na povećanju zastupljenosti žena u upravama javnih tijela. Od oko 30.000 mjesta u javnim službama, 34% trenutno drže žene i očekuje se da će do kraja 2005. godine žene pokrivati 45-50% radnih mjesta (za više informacija vidi I. prilog).

27. Neke vlade također aktivno rade na povećanju broja žena imenovanih na javnu funkciju na nacionalnoj razini koristeći sustav ciljeva (vidi primjere u II. prilogu).

Stavak VII.

28. Premda vlade imaju vitalnu ulogu u promicanju ravnopravnosti spolova u procesu odlučivanja u političkom i javnom životu, tu su uključeni i drugi činioци. Kako je opisano u Preporuci, nacionalni parlamenti, lokalne i regionalne vlasti, političke stranke, državna uprava, javne i polujavne organizacije, tvrtke, sindikati, organizacije poslodavaca i nevladine organizacije glavni su činioци u ovom području i imaju posebnu odgovornost u tom pogledu. Stoga je važno da Preporuka zaokupi pažnju svih relevantnih tijela u društvu (vidi, stoga, Poglavlje C. Preporuke, osobito dio o pokazateljima). Preporuka navodi neke od najvažnijih tijela, ali ne ograničava odgovornost samo na ona koja su spomenuta.

Stavak VIII.

29. Potreba za nadzorom je presudna za provedbu Preporuke i tu vlade imaju važnu ulogu. Vlade moraju redovito osigurati statistiku, s posebno iskazanim podacima za žene, a posebno za muškarce, o zastupljenosti žena i muškaraca na funkcijama na kojima se donose odluke, te ocijeniti napredak koji je postignut na nacionalnoj razini prema prijedlozima iz ove Preporuke. Poglavlje C. Preporuke sadrži prijedloge za stvarne pokazatelje kojima će se mjeriti napredak.

30. Države koje su ratificirale ili pristupile Konvenciji Ujedinjenih naroda o uklaňanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) zakonski su obvezne te odredbe

primjenjivati u praksi. Također su obvezne podnijeti nacionalno izvješće, najmanje svake četiri godine, o mjerama koje su poduzete kako bi se ispunile obveze koje proizlaze iz ugovora. To uključuje mjere koje ženama omogućuju jednak pristup i jednake mogućnosti u političkom i javnom životu – uključujući i pravo na glasovanje i sudjelovanje u izborima.

31. Na Četvrtoj europskoj ministarskoj konferenciji o jednakosti žena i muškaraca (Istanbul, 1997.), ministri su se dogovorili o nizu multidisciplinarnih strategija, čiji je cilj ravnopravnost spolova u političkom i javnom životu. Dio aktivnosti Upravnog odbora Vijeća Europe za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) uključuje pripremu studija i prikupljanje podataka o problemima ravnopravnosti spolova u državama članicama. Upravni odbor redovito ažurira dokumente koji sadrže statistiku o broju žena koje imaju funkciju u vladi, postotak žena koje su izabrane za funkciju na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini i mjere koje ženama olakšavaju sudjelovanje u političkom životu. Upravni odbor Vijeća Europe za ravnopravnost žena i muškaraca izvještava direktno Odbor ministara i stoga ima važnu ulogu u širenju informacija i objavljivanju statistika, čak i putem interneta.^{viii}

III. Dodatak Preporuci

Uvod

32. Uravnotežena participacija žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju definirana je u ovoj Preporuci kao minimum od 40% zastupljenosti predstavnika svakog spola u bilo kojim tijelima odlučivanja u političkom i javnom životu. Minimum od 40% je u skladu s rezolucijom Europskog Parlamenta od 18. siječnja 2001. godine o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u procesu odlučivanja.^{ix}

33. Jasno je da su politički i javni život povezani i međusobno ovisni. U tim se područjima donose odluke koje se tiču života pojedinaca i grupa u društvu. Priroda tih odluka ima izravne i dugotrajne posljedice za društvene zajednice, grupe i pojedince. Kako politička i javna poprišta za odlučivanje zajedno tvore infrastrukturu vlasti, od velike je važnosti da su mišljenja, problemi i interes žena u potpunosti zastupljeni u ovim područjima.^x Na znatno važnijoj razini, prisutnost žena u političkom i javnom odlučivanju je sada standardna mjera demokracije u društvu. Posljednjih godina u nekim je državama članicama Vijeća Europe primijećen skroman napredak s obzirom na povećanje zastupljenosti žena u političkom životu. Nažalost, isto se ne može tvrditi za područje javnog odlučivanja, osim u malom broju europskih država. Ipak, značajnija uloga međunarodnih i nadnacionalnih organizacija i parlamenata od uloge nacionalne vlasti osnažila je ulogu i autoritet javnog sektora na nacionalnoj razini. Stoga je od izuzetne važnosti da se problem zastupljenosti žena u području javnog odlučivanja rješava u isto vrijeme kad i sudjelovanje žena u političkom životu.

34. U svrhu ove Preporuke utvrđeno je da je političko i javno odlučivanje aktivnost osoba (koje djeluju samostalno ili kao članovi grupa) izabраниh i imenovanih za političku ili javnu funkciju. Donositelji političkih odluka su na funkcijama u vladi, mogu imati savjetodavnu funkciju unutar vlade ili su izabrani predstavnici na svim razinama vlasti. Donositelji političkih odluka također mogu biti viši donositelji odluka unutar političkih stranaka. Javno odlučivanje se bavi zadavanjem i utjecajem na prioritete javne politike. Donositelji javnih odluka su vlade, viši dužnosnici državne administracije, više razine u sudstvu, stariji diplomati, voditelji javnih službi, te osobe koje su članovi odbora u koje ih je imenovala vlada kako bi se bavili specifičnim problemima javne politike. Donositelji javnih odluka su također osobe koje se nalaze na višim funkcijama u tvrtkama i udruženjima koje pružaju javne usluge i vodećim pozicijama unutar sindikata i udruženja poslodavaca.

A. Zakonodavne i administrativne mjere

U ovom poglavlju izloženo je nekoliko prijedloga koje bi vlade trebale razmotriti kako bi ostvarile cilj Preporuke. Premda popis nije potpun, pokriva područje kao što su korištenje jezika, osnivanje političkih stranaka, radni uvjeti izabranih zastupnika, javna imenovanja, mehanizam jednakosti i obrazovanje. Nacionalna istraživanja su također vrlo značajna jer definiraju problem na nacionalnoj razini i daju smjernice o tome koje bi zakonske i administrativne mjere vlade trebale usvojiti.

Stavak 1.

35. Stavak 1. je opća klauzula o zakonodavstvu, uključujući i pozitivnu akciju. Zakonodavstvo koje dozvoljava poduzimanje pozitivnih mjera u raznim sferama društva vitalno je iz tog razloga što će imati direktan utjecaj na promicanje uravnotežene participacije u političkom i javnom životu. Takvo zakonodavstvo treba uključivati odredbe za uvođenje i/ili razvoj integracije načela rodne ravnopravnosti na političkoj razini, kao i mjere političke akcije kako bi se osigurala istinski sadržajna jednakost žena i muškaraca.

36. U mnogim državama Europe, jednakost spolova istaknuta je u ustavu kao osnovno ljudsko pravo. To je dovelo, u vrlo ograničenom opsegu, do jednake zastupljenosti žena i muškaraca u odlučivanju. U dvjema europskim državama, Belgiji i Francuskoj, političke stranke su zakonski obvezne poštivati ravnopravnost kandidata u političkim izborima (vidi III. prilog).

37. Primjer Francuske je osobito zanimljiv što se tiče ustavne reforme. Ustavna reforma koja je provedena 1999. godine omogućuje parlamentu donošenje zakona, osiguravajući na taj način mjere pozitivne akcije koje neće biti podložne cenzuri Ustavnog vijeća, kao što je bio slučaj u 1982. godini.^{xi}

38. Na osnovi ovoga primjera vlade bi trebale razmotriti zakonske i/ili ustavne promjene kako bi se olakšala uravnotežena participacija žena i muškaraca u izabranim tijelima.

Stavak 2.

39. Jezik, čiji je simbolizam važan, ne smije odobravati hegemoniju muškog modela. Jezik mora biti rodno neutralan (npr. "osoba") ili se odnositi na oba spola ("njegov/njezin"). Odbor ministara Vijeća Europe je već 1990. godine usvojio Preporuku R (90) 4 državama članicama o uklanjanju seksizma iz jezika. Jasan razvoj prema uklanjanju seksizma iz jezika vidljiv je prilikom usporedbe, s jedne strane, Europske konvencije o ljudskim pravima (ECHR), a s druge strane Povelje Europske unije o temeljnim pravima. Primjera radi, u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima sustavna uporaba zamjenice «njegov» zamijenjena je u Povelji sa zamjenicama «njegov» i «njezin».

40. U Francuskoj je predsjednik vlade objavio okružnicu (datiranu 8. ožujka 1998. g.) koja poziva ministre na korištenje ženskih naziva za zvanja, funkcije i stupnjeve. Vlada Švicarske je 1993. godine odlučila da administracija mora koristiti jezik bez seksizma; za njemački jezik je Ured kancelara sastavio vodič pod nazivom "Leitfaden zur sprachlichen Gleichbehandlung im Deutschen" (Berne, 1996. g.)*. Od 2001.g. u Austriji postoji sporazum ministara o rodno osjetljivoj uporabi jezika. U Njemačkoj, u skladu sa saveznim zakonom o jednakosti žena i muškaraca (koji je stupio na snagu 5. prosinca 2001.), postoji obveza poštivanja rodno osjetljivog jezika u zakonodavstvu i službenoj korespondenciji.

Stavak 3.

41. Termin "paritetni pragovi" je definiran u konačnom izvješću Grupe stručnjaka Vijeća Europe o jednakosti i demokraciji kao: "zakonske/statutarne odredbe koje obuhvaćaju zakon pariteta utvrđivanjem paritetnih pragova, tj. 40% zastupljenosti žena i muškaraca u sastavu savjetodavnih tijela vlade (vijeća, odbori, radne grupe, itd.), u izabranim skupštinama i, ako to bude potrebno, u porotama (i ostalim sudbenim tijelima) kao i u strukturama političkih stranaka, sindikata i tijela sa pravom odlučivanja u medijima."

42. Reformu zakonodavstva trebalo bi provesti u izbornom zakonodavstvu i tako obuhvatiti izbore na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i nadnacionalnoj razini. Takva bi reforma dovela do modificiranja zakonodavstva s ciljem postizanja uravnotežene participacije žena i muškaraca i stoga osigurala pravu demokraciju. Što se tiče lista kandidata, cilj bi, ne samo morao garantirati da će 40% mjesta biti rezervirano za predstavnike obaju spolova, već da najmanje 40% predstavnika obaju spolova bude izabrano. Sustav "zatvarača" razumijeva da muškarci i žene imaju svako drugo mjesto na listi kandidata. U državama gdje izborni sustav dozvoljava brisanje kandidata, trebaju se pronaći druge mogućnosti. CEDAW konvencija dozvoljava poduzimanje posebnih mjera, uključujući i zakonske, s ciljem jačanja de facto ravnopravnosti. Ovo se odnosi na uravnoteženu participaciju žena i muškaraca u političkom odlučivanju prema članku 7. Konvencije, kao i ostalim područjima na koje se Konvencija odnosi.

* "Vodič za jezičnu ravnopravnost u njemačkom jeziku"

Stavak 4.

43. Ovaj stavak se odnosi na javno financiranje političkih stranaka i na to kako se ono može iskoristiti za poticanje političkih stranaka na promicanje ravnopravnosti spolova unutar svojih organizacija. U nekim državama bit će potrebne zakonodavne mjere dok će u drugima biti dovoljne i administrativne. Financijska sredstva mogu biti uzeta ili iz dijela državnog proračuna namijenjenog za rad na ravnopravnosti spolova ili iz specijalnog fonda namijenjenog samo za tu svrhu. Do kojeg opsega će političke stranke biti financirane iz državnih sredstava ovisi o samim državama. U nekim državama se političkim strankama uopće ne mogu dodijeliti financijska sredstva (npr. Njemačka, Švedska i Švicarska). Međutim, čak i u državama u kojima to nije slučaj trebalo bi biti moguće da vlada može dodijeliti financijsku pomoć namijenjenu za tu svrhu, bilo političkoj stranci ili grupaciji žena unutar te stranke.

44. Korištenje takve financijske potpore od strane političkih stranaka varira, naravno, od države do države. Primjeri takvog korištenja sredstava su programi poduke i vodstva te programi podizanja svijesti (vidi, također, različite mjere koje su predložene u stavcima 20., 21. i 22.). Dade se zaključiti da većini, ako ne i svim političkim strankama nedostaje financijske potpore za takve aktivnosti. Stoga je dodjela određenih financijskih sredstava namijenjenih za rad na ravnopravnosti spolova izuzetno važna mjera koju vlade trebaju usvojiti.

45. Primjer poticaja političkim strankama putem javnog financiranja je Francuska. Zakon od 6. lipnja 2000. godine o jednakoj mogućnosti pristupa žena i muškaraca izbornim funkcijama uključuje i odredbu o novčanim kaznama kojima će se kažnjavati stranke koje ne uspiju prezentirati 50% kandidata od svakog spola.

46. Prilikom parlamentarnih izbora kod kojih način glasovanja (uninominalni sustav glasovanja u dva kruga) ne može jamčiti paritet unutar svake izborne jedinice, zakon predviđa smanjenje javnih fondova koji se dodjeljuje stranci ako razlika između broja kandidata svakog spola prelazi 2% ukupnog broja kandidata. Prema tome, stranka koja predstavlja 49% žena i 51% muškaraca neće biti kažnjena.

47. Smanjenje ne smije prijeći 50% iznosa prvog dijela takvih fondova. Na primjer, ako stranka predstavi samo 45% žena kandidata, razlika je 10% (45/55) i njezina će javna financijska sredstva biti smanjena za 5%. Ovakav financijski mehanizam sprječava efekte «praga». Također jamči i primitak od najmanje 50% prvog dijela sredstava. Smanjenje financiranja za kažnjene stranke ne koristi ostalim strankama, jer cilj nije u nagrađivanju stranaka koje zadovoljavaju principe pariteta nego u kažnjavanju onih koje to ne čine.

Stavak 5.

48. Stavak 5. naglašava kako su istraživanja i statistika pokazali da tamo gdje postoji sustav proporcionalne zastupljenosti, ženama je često bilo lakše postići bolju zastupljenost u političkim tijelima. Tijekom protekla tri desetljeća zna-

čajno se povećala zastupljenost žena gdje su postojali sustavi proporcionalne zastupljenosti, dok je u sustavima relativne većine postignut tek skroman napredak. Razlog tome leži uglavnom u činjenici da u situacijama gdje postoji samo jedan kandidat, kao što je slučaj kod sustava «first-past-the-post» ili u slučajevima kada bude izabrana ona osoba koja u određenoj izbornoj jedinici osvoji više glasova od svojih konkurenata, obavljanje dužnosti je ključni čimbenik za izbor kandidata. Kako su danas većina kandidata za obavljanje dužnosti muškarci, teško je odbiti njihovu kandidaturu i dati njihova mjesta ženama. Pokazalo se da je takva situacija manje problematična kad postoji stranačka lista, jer stranka tada može očekivati kako će dobiti nekoliko mjesta u svakom okrugu. Čini se, stoga, da izborni sustav u stanovitaj mjeri strukturira odabir stranačkoga kandidata.

49. Zemljopisna ograničenja u kojima se održavaju izbori mogu imati utjecaj na to što će više utjecati na jednaku zastupljenost muškaraca i žena: proporcionalna zastupljenost ili sustav «jednog kandidata». Ako je proporcionalni glasački sustav «lokalni», tj. primjenjuje se na ograničeno zemljopisno područje, može biti jednako nepovoljan kao i sustav «jednog kandidata». Poznat je takav slučaj s parlamentarnih izbora 1986. godine u Francuskoj u kojima je proporcionalni sustav bio primijenjen na nivou svakog departmana. Premda je bilo više žena kandidata (24,7% u usporedbi s 11,9% na izborima 1981. godine kada je bio primijenjen sustav «jednog člana»), postotak žena koje su bile izabrane bio je vrlo nizak (5,9% u usporedbi s 5,3% iz 1981. godine). Zasnivajući sustav na departmanima znatnu prednost ostvarili su kandidati sa snažnom lokalnom potporom i, shodno tome, eksponirani kandidati koji su već imali više funkcija (npr. kombinacija funkcija člana parlamenta i gradonačelnika ili člana parlamenta i regionalnog vijećnika). U ovakvim je okolnostima stranačkom vodstvu teže nametnuti ženu kandidatkinju koja je «outsajder» za izbornu funkciju, nego u slučaju kada je proporcionalni sustav primijenjen na nacionalnoj razini (kao što je slučaj s europskim izborima). Sve izmjene ili prilagodbe moraju se, stoga, zasnivati na nacionalnom istraživanju ovoga problema.^{xii}

Stavak 6.

50. U nekim europskim državama sudjelovanje u politici se «profesionalizira». To znači da nekolicina političara ima kvazimonopol, blokirajući pristup političkim odgovornostima, posebno ženama. Ovi političari često istovremeno drže dvije ili tri političke funkcije. Takav «profesionalni» političar može, u isto vrijeme, biti gradonačelnik, član parlamenta pa čak i član vlade.

51. Činjenica da jedna osoba drži više od jedne funkcije u isto vrijeme sprječava reforme u politici i često je prepreka postizanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju. Osim toga, takva situacija se sve više čini proturječnom razvitku demokracije jer bi jedna osoba imala ograničene mogućnosti zastupanja tako velikih društvenih grupa. Moderna demokracija razumijeva uključivanje i sudjelovanje što je moguće šireg dijela društva u javnom i političkom odlučivanju. Ograničavanje broja funkcija koje se

u isto vrijeme mogu obavljati automatski otvara nove mogućnosti sudjelovanja, posebno žena.

52. Od vlada se stoga traži da razmotre odgovarajuće zakonodavne mjere u ovom području, po mogućnosti nakon istraživanja o stvarnom stanju u društvu. Ministri koji su sudjelovali na Četvrtoj ministarskoj konferenciji u Istanbulu 1997. godine suglasili su se oko tog načela i pozvali političke stranke da razmotre usvajanje tih mjera. Od izuzetne je važnosti da vlade ozbiljno razmotre donošenje takvih zakonskih ograničenja gdje to bude potrebno.

Stavak 7.

53. Ovaj opći članak naglašava važnost poboljšanja radnih uvjeta izabranih zastupnika na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i nadnacionalnoj razini. Premda izabrani zastupnici na nadnacionalnoj razini nemaju direktan utjecaj na unutarnje poslove, oni mogu predlagati mjere koje bi se poduzimale na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Premda političke aktivnosti često uzimaju dosta vremena, novčana naknada je obično vrlo mala. U mnogim slučajevima političke aktivnosti, i to ne samo na lokalnoj razini, su više nalik volonterstvu nego plaćenom poslu. Ipak, poznato je da su lokalne političke aktivnosti često prvi korak u nacionalnu politiku. Lokalni političari koji provode važne političke aktivnosti na lokalnoj razini trebaju biti valjano nagrađeni putem odgovarajućeg sustava plaćanja i jačanjem nematerijalne potpore.

54. Vlade bi stoga trebale razmotriti usvajanje odgovarajućih zakona koji će uvjete rada u političkom životu učiniti što sličnijima uvjetima koji vladaju na tržištu rada, s izuzetkom vremenskog ograničenja u političkom životu. Te bi mjere trebale uključivati novčanu naknadu, mirovinska prava i prava na rodiljni dopust, raspored sastanaka prilagođen obvezama u obitelji i strukturiranje javnih usluga, kao što su dječji vrtići. Takve bi mjere politički život učinile pravom opcijom, kako za žene tako i za muškarce.

Stavak 8.

55. Osobe s obiteljskim obvezama često se teže odlučuju da se bave politikom zbog promjena koje bi to moglo unijeti u njihove uvjete rada. Morali bi se, možda, preseliti, ostaviti svoj posao bez jamstva da će se moći vratiti na njega, mogu čak i izgubiti pravo na mirovinu tijekom tri ili četiri godine. Nadalje, parlamentarci ne moraju nužno imati pravo na rodiljni dopust ili uživati obiteljske dodatke. Kako žene obično imaju lošiji položaj u društvu i više obiteljskih obveza, nepostojanje jasnih zakona i statusa izabranog zastupnika, kao i pomoćnih usluga i ustanova (npr. dječji vrtići) može otežati njihovo prihvaćanje političkih funkcija više nego kod muškaraca.

56. S druge strane, prilagođavanje statusa i radnih uvjeta izabranih zastupnika uvjetima modernog života bit će, naravno, od koristi i muškarcima u politici. Takve mjere bi mogle uključivati planove rodiljnih dopusta, ne samo za majke već i za očeve, jer bi se roditeljski dopust podijelio jednako između majki i očeva.

va i organizirao s fleksibilnošću, kako bi se moglo uzeti u obzir interese i žena i muškaraca.

57. Prvi dio stavka usredotočen je na važnost zakonskih mjera koje treba poduzeti, te stoga i na ulogu vlada koje će osigurati donošenje potrebnih zakona. Drugi dio se bavi radnim uvjetima unutar Europskog parlamenta, nacionalnih parlamenata te lokalnih i regionalnih tijela. Za uravnoteženu participaciju od izuzetne je važnosti voditi brigu o planiranju sastanaka i reorganiziranju radnih metoda i na taj način olakšati usklađivanje političkog i privatnog života, kako za žene tako i za muškarce.

58. Značenje tih opsežnih mjera koje valja poduzeti u ovom području naglašeno je na nekoliko konferencija Vijeća Europe. Spomenute su i u Preporuci R(96)5. Vijeća Europe o usklađivanju posla i obiteljskog života, osobito u Načelu 5., i konačnim tekstovima Četvrte europske ministarske konferencije o jednakosti žena i muškaraca (Istanbul, 1997.g.) te 27. konferencije europskih ministara nadležnih za obiteljske poslove, održanoj u Sloveniji 2001. godine.

Stavak 9.

59. Glavni argumenti za rodno uravnoteženu zastupljenost u javnim odborima su sljedeći. Kad vlada provodi reforme kreiranja politike i zakonodavstva za određeno područje, često poziva različite organizacije, ustanove i tvrtke da imenuju svoje predstavnike. Cilj takvog poziva je osigurati dostupnost potrebnog znanja i ekspertize kao i društvenog konsenzusa u vezi s tim pitanjem. O ovom se pitanju opširno govori u izvješću Vijeća Europe o pozitivnim aktivnostima u području jednakosti između žena i muškaraca.^{xiii}

60. Iskustvo pokazuje da je postupak javnih imenovanja često diskriminirajući prema ženama. Tijela koja nominiraju često ističu samo jednog predstavnika, obično muškarca, što znači da kod osnivanja odbora vlada nema izbora nego imenovati tu osobu.

61. Kako bi se neutralizirala ova pojava i osigurala rodna uravnoteženost u imenovanim tijelima, odborima i vijećima, nekoliko je država usvojilo specifične zakone. Jedna od prvih država koja je to učinila bila je Norveška. Danska i Finska su također usvojile zakone u ovom području (vidi IV. prilog).

62. Konvencija Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979.g.) omogućuje poduzimanje specijalnih mjera u ovom području (vidi članke 4. i 7.). Istanbulska deklaracija naglašava važnost rodne uravnoteženosti u svim javnim odborima i preporučuje vladama usvajanje i primjenu zakonskih i/ili administrativnih mjera, kako bi se osigurala rodna uravnoteženost u svim imenovanjima od strane ministra ili same vlade za sve javne odbore.

Stavci 10., 11. i 12.

63. Ovi stavci govore o ulozi države kao poslodavca i političkog predstavnika naroda. Vlade imaju dvostruku ulogu i obveze u promicanju ravnopravnosti spolova. One su, kao nezavisne države koje participiraju u međunarodnoj zajednici,

potpisale i ratificirale različite međunarodne konvencije u kojima se adresira, inter alia, ravnopravnost spolova. Usvojile su nekoliko preporuka, programa i planova aktivnosti u tom svojstvu. Konvencija CEDAW i Pekinška platforma za djelovanje trebale bi biti posebno spomenute. Vlade imaju zakonsku obvezu osigurati primjenu ovih međunarodnih instrumenata, kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Država je također najčešće najveći individualni poslodavac i vrlo značajan poslodavac za žene. Odluke koje država donosi kao poslodavac daju primjer ostalim poslodavcima u društvu. U tom bi pogledu država trebala biti uzor ostalim poslodavcima.

64. U ovim stavcima države se pozivaju na provođenje mjera kako bi promicale žene s ciljem osiguranja uravnotežene participacije žena i muškaraca na funkcijama odlučivanja. Prijedlozi su usmjereni na mjere sprječavanja moguće diskriminacije u mjerilima odabira za funkcije odlučivanja, čineći angažman i napredovanje u karijeri unutar državnog aparata, kao i imenovanja na funkcije političkog i javnog odlučivanja transparentnijima i demokratičnijima. Sud europskih zajednica opetovano naglašava da je transparentnost u postupcima, koju trebaju provoditi poslodavci, izuzetno važan dio promicanja rodne ravnopravnosti.^{xiv}

65. Predložene mjere zasnivaju se na Pekinškoj platformi za djelovanje iz 1995. godine kao i na zaključcima Posebnog zasjedanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda iz 2000. godine te Istanbulske deklaracije s Četvrte europske ministarske konferencije održane 1997. godine. One pokrivaju i političko i javno odlučivanje te naglašavaju dvostruku ulogu koju vlade imaju kao poslodavci i kao vlade s političkim odgovornostima.

Stavak 13.

66. Muškarci uglavnom dominiraju sastavom nacionalnih izaslanstava u međunarodnim organizacijama i forumima, a u nekim slučajevima u takvim su izaslanstvima isključivo muškarci. No, ipak, odluke donesene na europskoj i međunarodnoj razini imaju snažniji utjecaj nego ranije i čini se da utječu na ljude, žene i muškarce, direktnije nego prije. Stoga je važno da u takvim izaslanstvima bude uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca.

67. Neki međunarodni zakonski instrumenti i propisi već sadrže odredbe u tom smislu, ali one nisu bile valjano primjenjivane.

68. Članak 8. Konvencije Ujedinjenih naroda o uklaňanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979.g.) određuje da "države stranke moraju poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurali da žene, pod jednakim uvjetima kao i muškarci i bez bilo kakve diskriminacije, imaju mogućnost predstavljati svoju vladu na međunarodnoj razini i sudjelovati u radu međunarodnih organizacija".

69. Osim toga, članak 4. CEDAW Konvencije dozvoljava vladama poduzimanje posebnih privremenih mjera s ciljem de facto jednakosti između žena i muškaraca.

70. Povelja Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Europe (CLRAE), određuje: "Članstvo izaslanstva svake države članice u Kongresu bit će takvo da će

omogućavati: [...] pravednu zastupljenost žena i muškaraca u statutarnim tijelima lokalnih i regionalnih vlasti u državama članicama”. Usprkos tome, u Kongresu su 2002. godine bile 54 žene i 250 muškaraca u svojstvu titularnih predstavnika, tj. 17,8% žena, dok je prosječna zastupljenost žena u lokalnim i regionalnim vijećima u državama članicama bila veća.

Stavak 14.

71. Žene su općenito premalo zastupljene u nacionalnim izaslanstvima na međunarodnim forumima. Pomanjkanje rodne uravnoteženosti u pregovaračkim odborima i odborima za posredovanje, posebno u mirovnim procesima ili tijekom rješavanja sukoba, posebno je uočljivo. Usprkos odredbama članka 8. CEDAW Konvencije, žena skoro i nema za pregovaračkim stolovima. Žene ipak podjednako trpe zbog oružanih sukoba kao i muškarci, ako ne i više. Nadalje, žene su vrlo aktivne u masovnim pokretima za mir u područjima sukoba i vrlo aktivno sudjeluju u obnovi društva nakon sukoba. Krajnje je vrijeme da žene nađu svoje mjesto za pregovaračkim stolovima i da se u obzir uzme i njihov stav kada se raspravlja o prioritetima mirovnog procesa, rješavanju sukoba i obnovi društva. Vlade bi stoga trebale razmotriti povećanje rodne uravnoteženosti prilikom imenovanja predstavnika u međunarodne pregovaračke odbore i odbore za posredovanje.

72. Upravni odbor Vijeća Europe za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) organizirao je u rujnu 2001. godine seminar o sudjelovanju žena i muškaraca u sprječavanju i rješavanju sukoba. Cilj seminara bio je iniciranje rasprave o različitim pitanjima u svezi sa ženama, te aktivnosti žena u borbi za mir i obnovu društva nakon sukoba. Uloga seminara je također bila pripremiti Petu europsku ministarsku konferenciju o jednakosti žena i muškaraca (Skopje, 22.-23. siječnja 2003.g.), čije je tema bila “Demokratizacija, sprječavanje sukoba i izgradnja mira: perspektiva i uloga žena”. Sudionici seminara su iznijeli preporuke ističući, inter alia, važnost rodno uravnoteženog odlučivanja na svim razinama društva, uključujući i mehanizme sprječavanja i rješavanja sukoba, gdje se donose odluke o miru i ratu, kao i u diplomatskoj službi.^{xv}

Stavak 15.

73. Razlog ovih preporuka je činjenica da žene imaju često lošiji položaj na tržištu rada nego muškarci. U isto vrijeme, one čine veliku većinu osoba koje rade u određenim zanimanjima, kao što su obrazovna i sestrinska zvanja. Poslodavci moraju stoga razmotriti koje su mjere potrebne kako bi se osiguralo da žene u potpunosti ostvare svoja građanska prava i da ne izgube prava vezana uz zaposlenje ako žele sudjelovati u javnom i/ili političkom odlučivanju. Stavka obuhvaća i javno i političko odlučivanje, premda se više odnosi na javno odlučivanje. Preporuka definira javno odlučivanje uključujući i javne odbore i vijeća. Često osobe imenovane u takve odbore i vijeća trebaju neko vrijeme prekinuti svoje zaposlenje kako bi mogle prihvatiti imenovanje.

74. U nekim državama članicama postoje propisi o pravima zaposlenika na neplaćeni dopust, kako bi mu bio omogućen angažman u međunarodnim organiza-

cijama. Propisi obuhvaćaju postupke između poslodavca i zaposlenika i određuju vremensko razdoblje tijekom kojeg zaposlenik može zadržati svoje prijašnje zaposlenje. Postoji još jedan propis u državama članicama koji obuhvaća pravo zaposlenika koji su izabrani za funkciju u sindikatima da «zamrznu» svoje radno mjesto bez ikakvih posljedica. Ovi propisi također obuhvaćaju postupke i definiraju vremensko ograničenje. Slični propisi koji bi mogli jamčiti vrijeme provedeno izvan zaposlenja bez ikakve kazne zbog njegovih/njezinih izbornih obveza koristit će, ne samo ženama nego i muškarcima. Također bi mogli olakšati opće sudjelovanje žena i muškaraca u političkom životu.

Stavak 16.

75. Većina država članica Vijeća Europe je ustanovila neku vrstu nacionalnog mehanizma za promicanje rodne jednakosti. U *Priručniku Vijeća Europe o nacionalnom mehanizmu* objavljenom u svibnju 2001. godine^{xvi}, nacionalni mehanizam se definira kao «institucionalna vladina i, u nekim slučajevima, parlamentarna struktura ustanovljena radi promicanja napretka žena i osiguranja punog uživanja ljudskih prava svih žena. Njezina glavna funkcija je nadzor i osiguranje primjene zakona, načela nediskriminacije i ravnopravnosti između žena i muškaraca.»

76. Važnost efikasnog nacionalnog mehanizma u području rodne jednakosti na svom najvišem nivou unutar vlade naglašena je u Pekinškoj platformi za djelovanje i dogovorenim zaključcima Posebnog zasjedanja Opće skupštine u lipnju 2000. godine na kojoj se preispitivao napredak postignut od sastanka u Pekingu. Nacionalni mehanizam igra značajnu ulogu i s obzirom na informiranje široke javnosti o važnosti uravnotežene participacije žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju te s obzirom na glavne prepreke s kojima se žene suočavaju. Nacionalni mehanizam često ima najbolje podatke i informacije o uspješnim projektima koji su provedeni i ima direktan i aktivan kontakt sa ženskim nevladinim organizacijama. Prikupljanje i širenje informacija o ženama i muškarcima na funkcijama odlučivanja, utjecaj na društvo i primjena raznih mjera predloženih u ovoj Preporuci također su primjeri projekata koje vlade mogu povjeriti nacionalnom mehanizmu. Nacionalni mehanizam, ipak, često nema potrebna financijska sredstva za punu provedbu povjerenih im obveza. Stoga je važno da vlada podržava i jača ulogu nacionalnog mehanizma, što se tiče i ljudskih i financijskih resursa, kako bi doprinijela uravnoteženijoj participaciji žena i muškaraca u odlučivanju.

Stavak 17.

77. U nekim državama članicama Vijeća Europe osnovani su posebni parlamentarni odbori ili izaslanstva za prava žena i jednake mogućnosti. Ti odbori i izaslanstva tvore vrlo značajan mehanizam u promicanju rodne ravnopravnosti, ne samo u integraciji načela rodne jednakosti u nacionalno zakonodavstvo, već i u kreiranju politike unutar parlamenta (vidi primjere u V. prilogu).

78. Stavak se ne odnosi samo na nacionalne parlamente. Takvi parlamentarni odbori i izaslanstva su također važni na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i nadnacionalnoj razini (vidi V. prilog). Odbor za jednake mogućnosti žena i muškaraca postoji unutar Parlamentarne skupštine Vijeća Europe. U svojoj Preporuci 1413 (1999) Parlamentarna skupština Vijeća Europe savjetuje da nacionalna izaslanstva potaknu parlamente na osnivanje odbora i izaslanstava unutar nacionalnog parlamenta. Stavak 17. stoga poziva vlade da razmotre potporu takvim prijedlozima na međunarodnoj razini i stimuliraju lokalne i regionalne vlasti u osnivanju takvih odbora.

B. Mjere potpore

U ovom poglavlju neke od predloženih mjera mogu biti provedene direktno od strane vlada, dok bi druge mogle biti provedene putem potpore organizacijama žena i ostalim organizacijama posvećenima promicanju ravnopravnosti žena i muškaraca.

Stavak 18.

79. Ovaj stavak je opća preporuka vladama da podupru, putem svih odgovarajućih sredstava, organizacije žena i ostale organizacije koje rade na rodnoj jednakosti putem programa usmjerenih na stimuliranje rodne uravnoteženosti u političkom i javnom odlučivanju. Desetljećima su organizacije žena i ostale organizacije koje rade na rodnoj jednakosti bile značajan čimbenik u promicanju ravnopravnosti spolova u društvu i kao takve potvrdile svoju vrijednost. Njihovo iskustvo i masovnost veza, najčešće putem stranačkih linija, su od izuzetne vrijednosti u definiranju i provedbi projekata na tom području. Stoga bi vlade trebale razmotriti davanje financijske potpore tim organizacijama i poticati ih u njihovom radu. Ovo je naglašeno na Četvrtoj europskoj ministarskoj konferenciji o jednakosti žena i muškaraca održanoj u Istanbulu 1997. godine.

80. Europska unija se također bavi problemom uravnotežene reprezentacije u političkom životu od usvajanja Trećeg akcijskog programa o jednakim mogućnostima (1991.-1995.). Akcijski program Europske unije uključuje mjere koje daju potporu ženskim nevladinim organizacijama u ovom području i koje su se pokazale osobito vrijednima. Jedan od važnijih projekata je projekt "Žene to mogu" koji je financirala norveška Vlada, a koji je proveden u većem broju država od strane Radne grupe za pitanja ravnopravnosti spolova Pakta stabilnosti za jugoistočnu Europu.

Stavak 19.

81. Svrha ovoga stavka je razjasniti često korišteni argument da «žene ne žele sudjelovati u političkom i javnom odlučivanju». Takva banka podataka osigurala bi političkim strankama i ostalim institucijama čvrste osnove za identifikaciju žena koje se žele angažirati u odlučivanju u političkom i javnom životu. Istan-

bulska deklaracija predlaže da vlade podupru ili pokrenu slične akcije.

82. Gdje god postoji takva banka podataka pokazala se vrlo vrijednom u promicanju žena u političkom i javnom životu. Objašnjenje koje se obično koristi kad muškarac bude promaknut ili imenovan na funkciju ili kao član odbora ili vijeća, je kako žene nemaju dostatno obrazovanje ili iskustvo za takve funkcije. Muškarac koji je promaknut/imenovan bio je jedini sa propisanim obrazovanjem/potrebnim iskustvom. U takvim situacijama banke podataka o potencijalnim ženama kandidatkinjama za izbornu i imenovanu funkciju mogu biti rješenje. One povećavaju izbor žena kandidatkinja i pozivaju vlade da aktivno komuniciraju s postojećom mrežom žena koje su na funkciji odlučivanja u relevantnim područjima. Kako bi banke podataka, međutim, bile efikasne, vlada ih mora koristiti kao izvor podataka kod javnih imenovanja i moraju se kontinuirano ažurirati. One su, stoga, odličan primjer projekta koji vlada može povjeriti ženskim nevladinim organizacijama ili nacionalnim mehanizmima. Najnoviji projekt u ovom području razvijen je u Norveškoj (vidi VI. prilog).

Stavak 20.

83. Žene izabrane kao zastupnice često rade zajedno putem međustranačke mreže, npr. u nacionalnim parlamentima. To je izuzetno važno kada se radi o pitanjima kao što su razmatranje proračunskog postupka iz rodne perspektive. Povezanost žena na izabranim funkcijama (ministrice, članice parlamenta, lokalne i regionalne vijećnice) bi također trebalo biti moguće i na europskoj razini, posebice iz tog razloga što se sve više odluka sada donosi na toj razini. U isto vrijeme, europske političarke su suočene s problemima kao što su povećano trgovanje ženama i ustrajno nasilje nad ženama, kao i prevladavanje prepreka s kojima se suočavaju kod sudjelovanja u politici. One, kao žene, možda žele raspraviti pitanja zajedno, bez obzira na političku pozadinu. Ova situacija je naglašena na nekoliko konferencija i seminara koje je organiziralo Vijeće Europe. Mreža žena Europe već donekle i postoji, npr. unutar organizacija kao što su Vijeće europskih općina i regija (CEMR) i Međunarodni savez lokalnih vlasti (IULA). Neformalno povezivanje je također vrlo značajno. Vijeće žena - svjetskih vođa, globalno partnerstvo Vital Voices i ostale organizacije su organizirale sastanke i seminare za žene u političkom odlučivanju. Od izuzetne je važnosti da vlade podupiru takve aktivnosti.

Stavak 21.

84. Ovaj stavak govori o ženama koje razmatraju ulazak u politički i javni život. Svrha stavka je istaknuti kako potencijalni zakonodavci i donositelji odluka trebaju biti poučeni o tome kako izgleda sudjelovanje u političkom i javnom životu. Većina ljudi počinje rad na svojoj funkciji odlučivanja ne znajući mnogo o tome kako sve djeluje i koje su vještine potrebne za to. To se posebice odnosi na žene zbog njihovog relativno nedavnog početka participacije u političkom i javnom životu. Opširnija saznanja o tome što je zapravo politički život, programi mentorstva i međusobnog praćenja, programi poduke izgradnje povjerenja,

vođenja i komunikacije s medijima, pripremaju žene za politički život i stoga su od izuzetnog značenja jer pružaju ženama bolji uvid u zahtjeve političkog života i pripremaju ih za politički život, uključujući i komunikaciju sa medijima. Snaga poruke medija je neupitna. Stoga je od izuzetnog značenja za žene kandidatkinje i za izabrane zastupnice dobro poznavanje načina kako iskoristiti medije za slanje njihove poruke javnosti. Ove iste mjere mogu također biti korisne metode za pripremu i jačanje kapaciteta žena koje stupaju na visoke funkcije u javnim službama.

85. Stavak predlaže konkretne mjere koje mogu biti poduzete kako bi se više žena angažiralo u političkom i javnom odlučivanju. Važno je napomenuti da programi napredovanja u karijeri uključuju planiranje karijere, mentorstvo, poduku i dopunsku obuku i kao takvi pomažu ženama u planiranju njihovih karijera, u jačanju njihovih pozicija, bilo u politici ili javnom životu i poboljšanju njihovih mogućnosti za postavljanje na funkcije odlučivanja.

86. Programi napredovanja u karijeri mogu biti korišteni kao konkretne pozitivne akcije za uspostavljanje ravnoteže između žena i muškaraca, kako u političkom, tako i u javnom odlučivanju. Društveni, kulturalni i tradicionalni stavovi u društvu često sprječavaju žene u punom ostvarenju njihovih kapaciteta i, u isto vrijeme, društvo trpi zbog pomanjkanja njihovog doprinosa.

Stavak 22.

87. Informacijska i komunikacijska tehnologija razvija se vrlo brzo i postala je sve značajnija u zadnjih nekoliko godina, kad se radi o izgradnji kontakata, komunikaciji i povezivanju. Ovo se odnosi na sve razine političkog života, osobito na lokalnu razinu, gdje bi pristup informacijama i komunikacijskoj tehnologiji mogao biti slabiji. Stoga je od izuzetne važnosti da ženama kandidatkinjama za političku funkciju i izabranim zastupnicama budu ponuđene, u najmanju ruku, iste mogućnosti kao i muškarcima u savladavanju korištenja i pristupu takvim tehnologijama.

Stavak 23.

88. Mladi ljudi često prihvaćaju kao gotovu činjenicu da problemi rodne jednakosti više ne postoje u Europi. Mladi muškarci se također mogu osjetiti ugroženi od visoko obrazovanih mladih žena i smatrati da će im one zauzeti mjesta koja bi inače bila njima namijenjena. Stoga je bitno da i mlade žene i muškarci shvate da je uravnotežena participacija žena i muškaraca u političkom i javnom životu prednost za društvo.

89. Kao što je naglašeno u Pekinškoj platformi za djelovanje, jednakost pristupa i postizanja obrazovnih kvalifikacija je osobito potrebno ako sve više žena želi postati čimbenicama promjene. U nekim državama pristup obrazovanju je još uvijek neravno pristrani i rijetko su senzibilizirani za posebne potrebe djevojaka i žena. Ovo pojačava tradicionalne uloge žena i muškaraca koje niječu ženama mogućnosti za puno i ravnopravno partnerstvo u društvu

90. Građanstvo se mora učiti. Za stabilnu je demokraciju bitno da ljudi razumiju demokratska načela odlučivanja, podupiru ih i sudjeluju u sustavu. U tom slučaju, stjecanje znanja o demokraciji, institucije koje ju podupiru, propisi koji upravljaju političkim sustavom i uloga svakog pojedinca unutar tog sustava kao i suvremena povijest – sve to tvori osnovu za građansko obrazovanje i obrazovanje za građanstvo. No, premda neophodan, ovaj proces učenja nije dostatan za oblikovanje građanina. Škole moraju stoga osigurati obrazovanje za građanstvo, u svrhu razvoja znanja i sposobnosti za djelovanje, za odgovor na promjene i razvijanje partnerstva kao uvjet punog ostvarivanja građanstva u demokratskom kontekstu. Prije svega, građansko obrazovanje i obrazovanje za građanstvo usko su povezani sa stvaranjem kulture demokratske škole, stvaranjem obrazovnih konteksta koji će omogućiti mladim ljudima razvitak i ostvarivanje demokratskoga građanstva i priznavanjem mladih ljudi, ne kao budućih, već kao sadašnjih čimbenika društvenih promjena; razvojem projekata koji stimuliraju inicijativu, želju za stjecanjem kapaciteta i znanja i koji uspostavljaju vezu između učenja i stvarnoga života, dajući vrijednost interesima mladih i pitanjima koja utječu na naše društvo.

91. Građansko obrazovanje i obrazovanje za građanstvo bi stoga trebali biti dio školskog procesa i izričito uključivati probleme ravnopravnosti spolova, kako bi intenzivirali interes za sudjelovanje, približavati dječacima i djevojčicama procese političkog i javnog odlučivanja i promicati demokratsko građanstvo u smislu rodnog partnerstva.

92. Ovakvo obrazovanje zahtijeva cijeli niz promjena u obrazovnom procesu, u programima i školskoj kulturi. Ponajprije, jednakost, zajedno sa ostalim pitanjima koja su ključna za demokraciju, kao što su obrazovanje za mir, za građansku odgovornost u javnim i privatnim sferama, za raznolikost i interkulturalne veze, ne smiju biti smatrani samo okolnostima. Oni moraju tvoriti dio osnovnog zakonodavstva koje uređuje obrazovni sustav definirani kao ciljevi koji se moraju ostvariti i moraju, na taj način, biti integrirani u poduku učitelja. Ne smiju biti razdvojeni od ostalih subjekata i pedagoške prakse u školama.

93. Škola nije izolirana od društva i prenosi svoje modele. Društvo je obilježeno diskriminacijom žena i dominacijom muškaraca zbog koje trpe, te je logično da škole reproduciraju te modele. Dakle, odsutnost formalne diskriminacije nije dovoljna kako bi se osiguralo da školski sustav bude medij za jednakost de facto. Samo će promicanjem stvarnog suobrazovanja tijekom obrazovnog procesa biti postignuta ravnopravnost između djevojčica i dječaka, pripremajući ih time na suočavanje s budućnošću i ostvarenjem punopravnog građanstva. Integracija jednakosti u sve razine školskog sustava važna je kako bi se među mladim ljudima mogle promicati vrijednosti pravde i suradnje, koje su potrebne za efikasno demokratsko građanstvo, partnerstvo žena i muškaraca u privatnim i javnim sferama u demokraciji. No, navedeno je još uvijek daleko od toga da postane uobičajena praksa u obrazovnim sustavima.

94. Odabir osoba obaju spolova s obzirom na obrazovanje, profesionalne aktivnosti i životni stil predmetom su jakoga kulturalnog pritiska na kojeg utječu ženski

i muški stereotipi. To ima posljedice u podjeli obiteljskih dužnosti i obveza žena i muškaraca, podjeli uloga na tržištu rada i participaciji žena i muškaraca u društvu općenito, a posebno u odlučivanju. Ravnopravnost u obrazovanju mora stoga biti središnji dio obrazovanja za demokratsko građanstvo.

Stavci 24. i 25.

95. Političke stranke u Europi su suočene sa nedostatnom participacijom mladih ljudi. Sve manje mladih ljudi članovi su političkih stranaka i sve manje sudjeluju u njihovim aktivnostima. Ovo progresivno povlačenje prijeti stvaranju novog naraštaja političara i uskraćuje im njihovu kreativnost.

96. To, međutim, ne znači da mladi ljudi ne osjećaju zabrinutost zbog problema u društvu. Mladi ljudi, općenito, a posebno mlade žene, skloniji su sudjelovanju u udruženjima i nevladinim organizacijama nego sudjelovanju u političkim organizacijama, jer im udruženja omogućuju fleksibilnije načine participacije u rješavanju praktičnih problema koje imaju mladi ljudi te se za njih i više opredjeljuju. Mladi ljudi također participiraju na druge načine kako bi pokazali svoj interes za političke i javne probleme, kao što je sudjelovanje u demonstracijama, potpisivanje peticija, itd.

97. Formalni obrazovni sustav ne može sam odgovoriti na brze društvene, političke i gospodarske promjene u društvu i treba biti osnažen neformalnom obrazovnom praksom. Omladinske organizacije su jedan od glavnih izvora ekspertize u području neformalnog obrazovanja i pokazale su visoku razinu postignuća u ovom području .

98. U omladinskim i društvenim organizacijama mladi ljudi imaju priliku otkrivati, analizirati i razumjeti vrijednosti i njihove implikacije te tijekom vremena izgraditi osobne vrijednosti koje će ih voditi kroz život. Oni vode kampove i sastanke, angažiraju volontere, prikupljaju financijska sredstva, vode bankovne račune, angažiraju i upravljaju djelatnicima, pružaju savjete i psihološku pomoć vršnjacima, organiziraju športske aktivnosti i festivale kulture, posreduju u svojim zajednicama i lobiraju u institucijama za društvene promjene. Sve te aktivnosti nevladinih organizacija omogućuju mladim ljudima stjecanje vještina upravljanja i pružaju im važno praktično iskustvo u procesu demokracije, odlučivanju i odgovornom demokratskom vodstvu.

99. Premda su prisutne u udruženjima, mlade žene su premalo zastupljene u njihovim tijelima odlučivanja. Stoga mišljenja i potrebe mladih žena možda neće biti uzete u obzir u orijentaciji organizacije. Uskraćena im je mogućnost stjecanja iskustava u odlučivanju.

100. Participaciju mladih ljudi, a posebice mladih žena, u udruženjima trebalo bi stoga promicati i stimulirati. Omladinske organizacije treba poticati na osiguranje uravnotežene participacije žena i muškaraca u njihovim tijelima odlučivanja.

Stavak 26.

101. Zajednice migranata i etničkih manjina su često zastupljene poluekskluzivno od strane muških predstavnika, kad se raspravlja o njihovu položaju, interesima i problemima sa većinskom/domaćom zajednicom. U isto vrijeme, kad se treba rješavati specifične probleme koji se odnose na žene općenito, glasovi žena iz tih skupina rijetko se čuju. To znači da su vjerojatno dvostruko diskriminirane, i kao posebna grupa žena i kao žene u usporedbi s muškarcima u svojoj zajednici.

102. Ovaj stavak stoga ističe potrebu uključivanja žena iz zajednica migranata, etničkih i kulturnih manjina u odlučivanje, kako bi se osiguralo da njihove specifične potrebe, interesi i uvjeti budu uzeti u obzir u usporedbi s onima koje imaju muškarci u njihovim zajednicama i u usporedbi sa ženama općenito. Njihova participacija u odlučivanju, npr. u odborima ustanovljenima na lokalnoj i nacionalnoj razini, mogla bi biti vrlo korisna za društvo u cjelini, jer bi doprinijela jačanju društvene kohezije i dala prednost multikulturalnom i međureligijskom dijalogu.

103. Termin "etnička manjina" mora biti definiran za svaku državu posebno jer niti jedna konvencija za ljudska prava ne definira taj pojam. Pristup i metode koji su usvojeni za promicanje žena iz zajednica migranata, etničkih i kulturnih manjina bi često bili slični mjerama koje su usvojene radi promicanja žena općenito. Ovdje je cilj uključivanje određenih grupa žena što znači da bi metode koje se koriste trebale biti prilagođene njihovim specifičnim potrebama.

104. Prijedlog uključuje sve relevantne razine u odlučivanju, prema odredbama nacionalnog zakonodavstva.

Stavak 27.

105. U nekim državama političke stranke razvile su strategije koje su utjecale na druge stranke. Vlade bi mogle imati značajnu ulogu u poticanju političkih stranaka na razvitak strategija ili posebnih metoda koje bi povećale vjerojatnost da žene budu izabrane. Vlade mogu pomoći i savjetovati političke stranke u vezi s tim pitanjima. Nacionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova mogu imati aktivnu ulogu u provedbi sadržaja ovog stavka. Svaka politička stranka bi trebala razviti svoju vlastitu strategiju, ali je važno informirati o raznim poticajima koji bi mogli biti usvojeni, kao što su jamčenje određenog minimalnog postotka kandidata i izabranih predstavnika svakog spola, programi poduke i mentorstva. Također bi trebalo i učiniti žene prominentnijima unutar stranke i time pružiti primjer ostalima kako bi ga mogli slijediti.

Potporna vlada bi također mogla biti u obliku financijske pomoći, npr. organizaciji žena unutar političke stranke (vidi također objašnjenje stavke 4.) (vidi primjer u VII. prilogu i publikaciji "Na putu ka ravnoteži spolova").

Stavak 28.

106. Participacija žena u odlučivanju u organizacijama poslodavaca i radnika je već duže vrijeme vrlo niska, čak niža nego u političkom odlučivanju. Iako žene

čine skoro polovicu radne snage u današnjem društvu, nema ih niti za pregovaračkim stolovima, niti na funkcijama odlučivanja. Kako socijalni partneri često ne obraćaju dovoljno pažnje problemu rodno uravnotežene zastupljenosti, vlade tu imaju značajnu ulogu i na to ih moraju poticati. To se može postići financiranjem programa potpore za žene koje su inicirali sindikati i/ili zajednice poslodavaca. Ovi programi imali bi cilj jačanje položaja žena i povećanje šanse za postavljanje na funkciju za odlučivanje promičući na taj način uravnoteženiju participaciju žena i muškaraca u političkom i javnom životu. Različite mjere koje su predložene u gornjim stavcima o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javnom životu, mogle bi koristiti ženama unutar organizacija poslodavaca i radnika, kao i ostalim ženama, kao potencijalnim donositeljicama odluka. Ove pozicije su često važne odskočne daske za ostale političke i javne funkcije odlučivanja.

Stavak 29.

107. Vlade imaju zakonsku obvezu osigurati rodnu jednakost, kako unutar strukture same vlade, tako i u društvu općenito. U demokratskoj državi postoje ograničenja do koje mjere vlada može usvojiti ili koje zakonske obveze smije nametnuti na privatne tvrtke i udruženja. Financijska pomoć ili financijske beneficije privatnim tvrtkama koje se zalažu za rodnu jednakost primjeri su mjera koje vlade mogu usvojiti kako bi osigurale zakonsku obvezu i politički cilj na području rodne jednakosti. U mnogim državama pristup tvrtki i udruženja raznim beneficijama (fiskalne mjere, javne donacije ili ugovori s vladom) ovisi o njihovom udovoljavanju određenim statutarnim obvezama. Jedna od tih obveza mogla bi biti, gdje je to moguće, uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca u rukovodećim tijelima .

108. U nekim državama članicama Vijeća Europe i javni i privatni sektor zakonski su obvezni usvojiti programe rodne jednakosti kao dio njihove sveukupne kadrovske politike. Vlade moraju osigurati usvajanje efikasnih mjera usmjerenih na ostvarenje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na funkcijama odlučivanja na svim razinama unutar tvrtke ili udruženja. Ovo je osobito značajno kada tvrtke ili udruženja pružaju javne usluge ili provode javnu politiku.

Stavak 30.

109. Ovaj stavak ističe koliko je važno širokoj javnosti objasniti značenje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u odlučivanju. To se uglavnom odnosi na političko odlučivanje, ali je također primjenjivo i na javno odlučivanje s obzirom na povjerenstva vlade i javne funkcije na koje imenuje vlada. Političkim životom još uvijek dominiraju muškarci, a velika većina njih postavljena je na funkcije javnog odlučivanja. Vrlo često sposobne žene nisu izabrane kao kandidatkinje za političku funkciju ili nisu imenovane u povjerenstva vlade ili na funkcije na koje imenuje vlada jer ne uživaju povjerenje odgovornih za postupak odabira. Oni često smatraju da odlučivanje nije odgovarajući posao za žene. Ovakva diskriminacija žena

često je zasnovana na činjenici da široka javnost nema u istoj mjeri povjerenje u žene na tim funkcijama, kao što ima prema muškarcima.

110. Mnogi čimbenici su korijen nedovoljne zastupljenosti žena – povijesni, kulturološki, društveno-gospodarski, slika žena u medijima, uporaba seksističkog jezika, ali također i politički čimbenici, kao što su kriteriji odabira i procesi političkih stranaka i institucija koje se zasnivaju na «muškim vrijednostima». Tradicionalna podjela uloga između žena i muškaraca stvara dodatnu prepreku jer modeli koji se prenose nisu samo usvojeni od strane svakog pojedinca nego stvaraju dio organizacije društva.

111. Stav široke javnosti je od izuzetnog značenja i može imati i negativne i pozitivne posljedice na razvoj uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca. Negativni utjecaj se očituje u nepovjerenju široke javnosti da žene mogu sudjelovati u političkom i javnom odlučivanju i na taj način, direktno i/ili indirektno podupiru pasivnost vlada ili čak potiču takvu pasivnost. Pozitivni utjecaj se očituje u zahtjevima široke javnosti za promjenama, indirektno putem anketa za ispitivanje javnog mnijenja ili uzorkovanjem glasovanja ili direktno kada se izriče značenje muškaraca i žena u podjeli vlasti.

112. Kampanje za podizanje svijesti usmjerene na široku javnost kako bi se promijenili tradicionalni diskriminatorni stavovi prema ženama dale su dobre rezultate. Dve kampanje se fokusiraju ili na činjenicu zašto je ostvarivanje uravnotežene zastupljenosti tako značajno i u kakvoj je vezi s definicijom prave demokracije ili su usmjerene na pravu demokraciju kao takvu i preduvjete za njezino ostvarenje.^{xviii}

Stavak 31.

113. Način na koji se uloge žena i muškaraca izražavaju u većini naših društava tradicionalno postavljaju muškarce u javne sfere, a žene su te koje brinu o obitelji i smještene su u okruženje doma.

114. Biti u braku i imati djecu može biti nepovoljno za žene koje žele aktivno sudjelovati u političkom i javnom životu. Činjenica da većina muškaraca koristi vrlo malo vremena za aktivnosti vezane uz obitelj i obveze u obitelji, uz već tradicionalnu podjelu uloga prema spolu, te nepostojanje adekvatne infrastrukture koja će potpomoći obitelj, kao i mala primanja većine žena, što im omogućuje korištenje potrebne pomoći, mogli bi negativno utjecati na njihovu participaciju.

115. Političko i javno djelovanje zahtijeva ne samo dobru potporu već razumijeva i postojanje dobre klime psihološke potpore koju pruža obitelj, omogućavajući ženama bolju organizaciju njihovog vremena, kako ne bi imale grižnju savjesti da ne posvećuju dovoljno vremena svojim obiteljima ili onoliko vremena koliko društvo smatra da je potrebno.

116. Mnoge države članice priznaju da je usklađivanje profesionalnog i privatnog života izuzetno odlučujuće u postizanju ravnopravnosti između žena i muškaraca. Usprkos tome, veća integracija žena u tržište rada nije uvijek bila po-

praćena odgovarajućom pomoći muškaraca u obiteljima i obiteljskim obvezama, stvarajući na taj način velike poteškoće ženama koje žele ostvariti svoja prava na političko i javno odlučivanje.

117. Usprkos uobičajenih stavova i mišljenja u našim društvima, sfere javnog i obiteljskog života su nedjeljive. Ne možemo stoga ignorirati političku prirodu obitelji i značenje pravde u obiteljskom životu. Što se događa u privatnom životu političko je pitanje, tj. javna uprava bi trebala intervenirati kada se u funkcioniranju privatne sfere otkrije kršenje ljudskih prava, osobito prava na javno djelovanje. Društvena rasprava o pitanjima koja stavljaju u središte tradicionalnu podjelu na žensku i mušku ulogu i vodi senzibilizaciji muškaraca za njihove obveze u obitelji, kao i za korist koju od toga mogu imati i oni i društvo, mogla bi doprinijeti stvaranju povoljnijih uvjeta za javno djelovanje žena.

Stavak 32.

118. Ovaj stavak govori o podizanju svijesti unutar posebnih grupa o značenju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca putem ciljanih kampanja. Takve kampanje trebaju biti uglavnom usmjerene prema političarima i društvenim partnerima, kao i prema onima koji angažiraju potencijalne donositelje odluka i imenuju donositelje političkih i javnih odluka.

Podizanje svijesti među onima koji imaju vlast i mogućnost promjene, od izuzetnog je značenja. Kao i stavak 30., ovaj stavak uglavnom obuhvaća političko i javno odlučivanje s obzirom na povjerenstva vlade i funkcije na koje imenuje vlada.

119. Stavak, međutim, nije ograničen na grupe koje su posebno spomenute. Gdje god je to potrebno, kampanje za podizanje svijesti usmjerene na ostale specifične grupe, trebalo bi organizirati na nacionalnoj razini. Jedna od grupa bi mogle biti žene, osobito u državama gdje je raširena praksa «obiteljskog glasanja» (vidi stavke II. i III. odredbi Preporuke). Od izuzetnog je značenja da žene budu svjesne činjenice da su i njihovi glasovi važni. Druga grupa mogla bi biti mladež koja često nema puno povjerenja u donositelje odluka.

Stavak 33.

120. Cilj ovog stavka je naglasiti da ministri i ostali vodeći ljudi društva moraju znati što je rodna jednakost i biti svjesni činjenice da žene i muškarce žive do neke mjere različite živote i stoga imaju različita iskustva, različite potrebe i prioritete. To je vrlo važan argument zašto je podjela vlasti između žena i muškaraca tako važna i smatra se preduvjetom za pravu demokraciju. Vrlo je važna i organizacija interaktivnih seminara koji bi predstavljali pokazatelje vezane uz život žena i muškaraca, u vezi s integracijom načela rodne jednakosti u kreiranju politike, te u vezi s uvođenjem zakonskih obveza za vladu i politiku vlade u ovom području. Primjeri takvih inicijativa mogu se naći u publikaciji "Na putu ka ravnoteži spolova".

Stavak 34.

121. Ovaj stavak preporučuje vladama podupiranje nevladinih organizacija i istraživačkih instituta, financijski ili na neki drugi način, u proučavanju participacije žena u odlučivanju i utjecaja koji participacija ima na proces odlučivanja i njegovo okruženje. Istraživanja na tom području važna su i mogu služiti kao osnova za mjerenje napretka i ciljeve koji se moraju zadati. U isto vrijeme ta bi istraživanja mogla omogućiti mjerenje „vidljivosti“ i „nevidljivosti“ žena.

122. Jedno od pitanja koja se često postavljaju je, da li participacija žena u političkom i javnom odlučivanju «čini ikakvu razliku». Uravnotežena participacija žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju je pitanje pravde same po sebi i ne treba je opravdavati. Unatoč tome, istraživanja ovog problema potvrđuju kako povećana participacija žena donosi raznovrsnost ideja, interesa i stavova u donošenju odluka i u pripadajuće okruženje. Od vlada se ne može očekivati da obavljaju takva istraživanja, ali one mogu aktivno podupirati organizacije i institute koji takva istraživanja obavljaju.

Stavci 35.-38.

123. Istraživanja o preprekama koje ženama sprječavaju pristup političkom javnom odlučivanju su u isto vrijeme razumijevanje problema i polaganje temelja za opsežne mjere koje treba usvojiti. Vlade bi trebale promicati istraživanja, kako u donošenju političkih, tako i u donošenju javnih odluka. Ta su dva područja različita na više načina.

124. Istraživanja javnog mnijenja o uzorcima glasovanja žena i muškaraca mogu istaknuti utjecaj koji glasači sa svojim glasom imaju na političke stranke – takva istraživanja pokušavaju odrediti da li postoji «rodna razlika» u glasačkim sklonostima za političke partije. Ako postoji neravnoteža između žena i muškaraca s obzirom na sklonosti koje će stranke poduprijeti, moglo bi biti zanimljivo da stranke (i glasači) pokušaju razumjeti zašto je to tako. Istraživanja mogu privući pažnju na prioritete političke stranke i na to do koje se mjere smatra da zastupaju interese žena kao što zastupaju interese muškaraca. Ova, kao i ostala, istraživanja trebaju financiranje, jer je financiranje istraživanja o ravnopravnosti spolova u političkom i javnom odlučivanju potrebno kako bi razumjeli probleme, interese, participaciju i zastupljenost žena u okviru procesa odlučivanja jedne države.

125. Ostvarenje uravnotežene participacije žena i muškaraca u odlučivanju zahtijeva razumijevanje okolnosti – individualnih, kontekstualnih i sustavnih – koje koče punu participaciju žena u političkom i javnom životu. Razumijevanje tih barijera omogućuje razvoj politike i procedura koje uklanjaju te prepreke i promiču jednaku participaciju žena u vlasti, zajedno s muškarcima. Objavljivanje rezultata takvih istraživanja pomaže nevladinim organizacijama, političkim strankama i ostalim relevantnim grupama pri razvitku ciljanih i specifičnih strategija koje su namijenjene prevladavanju neravnoteže između žena i muškaraca u odlučivanju.

126. Žene su često posebno aktivne u društvenom sektoru i volonterstvu. Zaista, vrlo često, uključivanje u aktivnosti zajednice je za mnoge žene prvi korak u politički život. U većini slučajeva društveni sektor i volonterstvo su gospodarstvo sami po sebi. Znatno financiranje može prispjeti u ovaj sektor iz različitih privatnih ili javnih izvora, sektor može ponuditi značajne mogućnosti zapošljavanja i može također imati jedinstvenu i fragmentiranu strukturu upravljanja. Vrlo često, međutim, usprkos angažmanu žena u njihovim zajednicama, njihovo prisustvo u odlučivanju u društvenim i volonterskim organizacijama vrlo je slabo. Uz rastuće značenje društvenog i volonterskog sektora kao trećeg partnera u trijadi ekonomskog, političkog i društvenog odlučivanja važno je istražiti participaciju i prisutnost žena u odlučivanju unutar tog sektora, identificirati prepreke za njihovo uključivanje u strukture upravljanja i rješavati te teškoće odgovarajućim inicijativama.

127. Nedavna istraživanja o stilovima vodstva kod zakonodavaca, kako žena tako i muškaraca, govore kako postoje prepoznatljivije razlike između njih u smislu načina pregovora, političkih prioriteta i načina rada u parlamentarnim okvirima. Ostala istraživanja navode kako su zakonodavna tijela koja daju prevladavajuću vrijednost muškim normama i muškom stilu života vrlo teška mjesta za žene. Ako se žena potiče na participaciju u izabranim skupovima, važno je ispitati i upoznati razlike u percepciji, ponašanju, ambicijama, prioritetima i očekivanjima žena i muškaraca, zastupnica i zastupnika, s ciljem stvaranja jasnijeg razumijevanja o tome kako funkcionira zakonodavstvo, kako ga učiniti efikasnijim i atraktivnijim za žene, kako je to slučaj s muškarcima.

Stavci 39.-41.

128. Mediji imaju značajnu ulogu u demokratizaciji društva. Premda je neovisnost medija bitna, novinari i ostali predstavnici medija trebali bi biti svjesni svoje odgovornosti prilikom predstavljanja nepristranih i nestereotipnih viđenja žena i muškaraca.

129. Stavak 39. je uzet iz Pekinške platforme za djelovanje. Premda se broj žena novinarki znatno povećao u posljednjih 10 godina, one su još uvijek poprilično marginalizirane u tijelima koja su spomenuta u stavku i imaju slab utjecaj na politiku medija kao takvu.

130. Od 4. svjetske konferencije žena vlade i mediji u mnogim državama nisu učinili puno u rješavanju problema predstavljanja žena u medijima. U travnju 2002. godine Parlamentarna skupština Vijeća Europe usvojila je preporuku o predstavljanju žena u medijima, pozivajući vlade na usvajanje i provedbu politike protiv seksističkih viđenja i stereotipa i osnivanje više tijela za nadzor situacije.^{xviii}

131. U nekim državama su organizirane kampanje kako bi uvjerile novinare i urednike da njihovo prikazivanje problema rodne jednakosti nije uvijek neutralno (vidi publikaciju "Na putu ka ravnoteži spolova"). Novinari bi trebali biti podučeni o pitanjima rodne jednakosti kako bi promicali uravnoteženiji prikaz žena i muškaraca u medijima.

132. Stavak 41. govori o problemu osiguranja jednake „vidljivosti“ žena i muškaraca, kandidata i izabranih zastupnika, u medijima. Tijekom izbornih kampanja teme kojima se bave mediji i vrijeme posvećeno ženama i muškarcima može imati utjecaj na rezultate izbora. U Švicarskoj je provedena studija o uključenosti kandidatkinja prije saveznih izbora u jesen 1999. godine (vidi publikaciju “Na putu ka ravnoteži spolova”). Vlade bi trebale podupirati inicijative koje su poduzete za analizu izbornih postupaka iz rodne perspektive.

C. Nadzor

Stavci 42.-43.

133. Glavni cilj ovih i sljedećih stavaka jest usmjeriti pažnju vlade na činjenicu da se svaki rad na poboljšanju jednakosti temelji na pažljivoj procjeni i nadzoru postignutog napretka. Na osnovi toga saznanja i vrednovanja, vlada će postaviti nove ciljeve i započeti s novim programima. Stavak 42. usmjerava pažnju na potrebu neovisnog tijela odgovornog za provedbu vladine politike u području uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca u političkom i javnom životu. To tijelo moglo bi biti posrednik, promatrač ili posebna jedinica u sklopu nacionalnog mehanizma za ravnopravnost. Primjer takvog nadzornog tijela jest Tijelo za nadzor pariteta u Francuskoj.^{xix} Treba uočiti da su promatrači pariteta ili posredničke agencije takve vrste nemoćne ako im nisu dodijeljena potrebna financijska sredstva.

134. Kako bi se mogao nadzirati napredak, trebaju biti dostupni usporedivi podaci razvrstani po spolu. Stoga se mole vlade da sastave i primijene pokazatelje za nadzor i vrjednovanje napretka u području uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca u odlučivanju, kako u političkom tako i u javnom životu. U stavku 44. predloženi su primjeri pokazatelja. Primjena tih pokazatelja osigurala bi izvještaje usporedive na nacionalnoj razini.

Stavak 44.

135. Pokazatelji predloženi u ovom stavku naznačuju domet odlučivanja u području političkog i javnog života. Ti pokazatelji su predloženi tako da vlade mogu razgraničiti osnovne podatke o sastavu pojedinaca koji donose odluke u političkom i javnom životu, bilježiti promjene tijekom vremena, omogućiti analizu profila pojedinca koji ima pravo odlučivati u bilo kojoj od navedenih zemalja te međusobno uspoređivati zemlje.

136. Broj žena i muškaraca koji su izabrani kao predstavnici političkih stranaka jest pokazatelj napretka koji su stranke postigle kada su u pitanju ženski predstavnici u vlasti. Broj izabranih predstavnika u nadnacionalnim i nacionalnim parlamentima može se vrlo jednostavno izračunati. Ako se uopće može izračunati, pokazatelj na federalnoj i regionalnoj razini može se usporediti s pokazateljem na nadnacionalnoj i nacionalnoj razini.

137. Pokazatelj uspjeha izražen je omjerom izabranih ženskih i muških predstavnika te ženskih i muških kandidata. Pokazatelj uspjeha označava odnos između postotka izabranih predstavnika i postotka kandidata. Izračunava se kako slijedi:

$$\begin{aligned} \text{Pokazatelj uspjeha žena} &= \frac{\text{Postotak izabranih ženskih predstavnika}}{\text{Postotak ženskih kandidata}} \times 100 \\ \text{Pokazatelj uspjeha muškaraca} &= \frac{\text{Postotak izabranih muških predstavnika}}{\text{Postotak muških kandidata}} \times 100 \end{aligned}$$

138. Ako je postotak izabranih ženskih predstavnika i ženskih kandidata isti (npr. 30% izabranih predstavnika, 30% kandidata), pokazatelj uspjeha je 100. Pokazatelj uspjeha veći od 100 ukazuje na to da je omjer izabranih predstavnika (u usporedbi s kandidatima) iznad prosjeka, dok, nasuprot tome, pokazatelj niži od 100 ukazuje da je uspjeh ispod prosjeka. Treba naglasiti da je pokazatelj uspjeha relativna vrijednost i stoga može pružati samo provizornu informaciju o stvarnim mogućnostima izbora kandidata.

Stavak 45.

139. Pokazatelji predstavljeni u stavku 44. nude kvantitativnu strukturu sudjelovanja muškaraca i žena u donošenju odluka u političkom i javnom životu. Kao osnovni pokazatelji u svoju vlastitu korist oni omogućuju sistematsko skupljanje podataka tijekom vremena na temelju kojih vlada i parlament promatraju, komentiraju i poduzimaju aktivnosti u smjeru uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca u donošenju odluka. Ta je statistika također važna pri predstavljanju komentara u vezi s tim pitanjem i može poslužiti kao početna točka za kvalitativna istraživanja o neuravnoteženosti sudjelovanja žena i muškaraca u odlučivanju. Oba tipa istraživanja, kvantitativni i kvalitativni, mogu doprinijeti uvođenju strategija na temelju dokaza, a koje su osmišljene radi suzbijanja neuravnoteženosti između žena i muškaraca.

140. Važan element u tom procesu jest sastavljanje tablica na temelju izvještaja o ukupnom sudjelovanju žena i muškaraca u odlučivanju i o aktivnostima poduzetim protiv neuravnoteženosti te o postignutom napretku. Zakonodavci proučavaju takve izvještaje, što pokazuje važnost tog problema, dok redovite parlamentarne debate o toj temi naglašavaju učinkovitost (ili neučinkovitost) pojedinih mjera. Osim toga, širenje tih izvještaja osigurava reprezentativnu sveobuhvatnu sliku žena i muškaraca u odlučivanju s obzirom na društvo u cjelini.

141. Takvi izvještaji bi osim vrednovanja i nadzora omogućili raspravu u društvu i parlamentu o pitanju uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca u društvu te o napretku koji je postignut. Potaknuli bi vrjednovanje mjera koje su usvojene i izvršili bi pritisak na one političke stranke, vladine institucije i ostale pojedince koji donose odluke ako je učinjen premali napredak, te bi čestitali i ohrabрили uspješnije subjekte. U mnogim državama članicama Vijeća Europe vlade imaju

pravnu obvezu redovito obavještavati, npr. nacionalni parlament i međunarodna tijela kao što su Europska unija i Odbor za uklanjanje diskriminacije žena (CEDAW). Napredak postignut u tom području i vrjednovanje usvojenih mjera mora biti uključen u te izvještaje. Redoviti izvještaji temeljeni na toj preporuci stoga ne bi trebali uključivati dodatni rad. Izvještaji koji su svima dostupni bit će korisni i u drugim aspektima. Npr. dobivena informacija može poslužiti kao temelj za izvještaje koje Upravni odbor Vijeća Europe za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) predstavlja Odboru ministara.

Stavak 46.

142. Ovaj je prijedlog usko vezan uz stavak 45. te će, dakako, u mnogo slučajeva to biti isti izvještaji. Glavna razlika je u tome da je stavak 45. usredotočen na izvještavanje nacionalnih parlamenata o postignutom napretku, dok je ovaj stavak usredotočen na izvještavanje šire javnosti.

Stavak 47.

143. Kao dodatak statistici predloženoj u stavku 44., statistika predložena u ovom stavku daje kvalitativnu informaciju o kandidatima i izabranim predstavnicima. Postoje li neke uočljive razlike u dobi, zanimanju ili obrazovanju između žena i muškaraca koji su izabrani kao predstavnici? Takve analize mogu pokazati različite načine na koje se biraju predstavnici političkog života te koliko dob, zanimanje i obrazovanje mogu utjecati na pobjedu na izborima. Te analize također mogu dati odgovore i na druga pitanja. Npr. imaju li žene koje su izabrane kao predstavnice različito zanimanje ili obrazovanje od muškaraca? Jesu li žene koje su izabrane kao predstavnice starije od muškaraca (i mogu li se primijetiti razlike u tipovima karijera)?^{xx}

Stavak 48.

144. Kao što je spomenuto u stavku 39.-41., žene se u medijima i dalje prečesto negativno prikazuju, često stereotipno i seksistički. Dok je naša suvremenost podložna brzim promjenama, ništa se zapravo nije promijenilo u načinu na koji se žene prikazuju u medijima.^{xxi}

145. Istraživanja načina na koji su muškarci i žene prikazani na javnim televizijama pokazala su da su žene manje prisutne. To ukazuje i na manje mogućnosti priznanja i izgradnje vlastitog identiteta. Muškarci se često pojavljuju u ulozima stručnjaka, političara ili znanstvenika, dok su žene često promatrane kao žrtve, majke, kućanice ili samo šute u pozadini.^{xxii}

I. prilog - Vremenski okviri ciljeva

Britanska Vlada smatra da žene i muškarci trebaju imati jednaki udio u svim javnim poslovima. Cilj je da žene do kraja 2005. trebaju imati 45-50% udjela u javnim poslovima većine vladinih odjela. Državna tijela iz 2001. izdala su 14. ve-

Ijače 2002. izvještaje i pokazala da su 31. ožujka 2001. žene izvršavale 34% poslova u odborima nevladinih državnih tijela, nacionalne industrije, javnih korporacija i zdravstvenih tijela.

Kako bi se poboljšala ta razina zastupljenosti, Vlada godišnje objavljuje izvještaj "Državna tijela: Otvorena mjesta" u kojemu se postavljaju ciljevi na kojima rade pojedini Vladini odjeli kako bi se povećao udio žena na odgovornim mjestima i broj aktivnosti planiranih radi postizanja tih ciljeva.

* * *

II. prilog - Uravnoteženost spolova u javnim službama

Britanska Vlada trudi se postići pravednu zastupljenost žena u javnom životu. Istraživanje koje je provela britanska Vlada "Uvođenje promjena: Više žena u javnim službama" (Vijeće lokalne vlasti za promet (DTLR), prosinac 2001.) dovelo je do zaključka da glavna ograničenja koja ženama priječe rad u javnim službama uključuju osviještenost o mogućnostima, privlačnost samog posla, potrebno samopouzdanje i predanost poslu.

Odjel za žene i ravnopravnost koji vode ministri za ženska pitanja, održao je diljem zemlje seminare kako bi se pozabavio nekima od ovih ograničenja. Seminari su se bavili ženama koje su odgovarajuće iskustvo stekle na lokalnoj razini (sutkinje, ravnateljice škola) te su poticali takve žene da se prijave za rad u tijelima na nacionalnoj razini. Seminari su bili osmišljeni kako bi ponudili ženama slične slučajeve i modele ponašanja te praktične informacije o tome kako se treba prijaviti za takav posao te koje su mogućnosti dostupne. Također su posebni seminari organizirani za žene pripadnice etničkih manjina, sindikalistice i poslovne žene.

Uz ovaj posao, Nacionalno povjerenstvo za žene postavilo je i e-mrežu za žene koje su pohađale seminare te tako omogućilo potporu u obliku mentorstva, zatim pristup informacijama o otvorenim radnim mjestima te praktičnu pomoć prilikom prijave za posao.

Odjel za žene i ravnopravnost proveo je istraživanje o tom radu kako bi se taj model rada mogao vrjednovati i promicati kao dobar primjer i kako bi iskustva žena i stavovi o radu u javnim tijelima mogli biti uključeni u donošenje zakona.

* * *

III. prilog - Ustavne i zakonodavne promjene s ciljem promicanja uravnoteženog sudjelovanja

Belgija

Od veljače 2002. belgijski Ustav izričito navodi načelo jednakosti žena i muškaraca te time ozakonjuje odredbu o pozitivnim aktivnostima. Čl. 10. Ustava sada izriče da je "ravnopravnost žena i muškaraca zajamčena", pri čemu čl. 11.

navodi da “zakon, odluka ili regulativa na koju se odnosi čl. 134. jamči ženama i muškarcima ravnopravno uživanje njihovih prava i sloboda te snažno promiče njihov ravnopravan pristup izbornim i državnim uredima”. Dodatna odredba također priznaje da su vlade sastavljene od istog spola protuustavne na svim razinama odlučivanja.

Izmjena Ustava dovela je do usvajanja nekoliko akata koji su ozakonili odredbu predviđenu Zakonom od 24. svibnja 1994. usmjerenom na promicanje ravnoteže između muškaraca i žena na popisu izbornih kandidata. Prema tom aktu broj kandidata istog spola ne može premašiti dvije trećine ukupnog broja mjesta koja treba popuniti.

Novi akti (od kojih je jedan usvojen 17. lipnja, a drugi 18. srpnja 2002.) utvrđuju spolnu ravnopravnost na listama kandidata za europske, federalne i regionalne izbore s jednim kandidatom obaju spolova na prva dva mjesta na listi. Izmjenjivanje ženskih i muških kandidata važno je za proporcionalni izborni sustav u kojem mjesto na listi igra važnu ulogu u izboru kandidata.

Francuska

Ustavni zakon od 8. srpnja 1999. ustanovljuje načela ravnopravnog pristupa žena i muškaraca izbornom povjerenstvu i izbornim mjestima. Čl. 3. Ustava prenosi na zakon odgovornost promicanja ravnopravnog pristupa, dok čl. 4. osigurava da će političke stranke “doprinositi uvođenju toga načela”.

Reforma je ostvarena Zakonom od 6. lipnja 2000. prema kojem na izbornim listama tijekom izbora razlika između broja muških i ženskih kandidata na svakoj listi ne smije biti veća od jedan. Za izbore u jednom krugu (tj. europske izbore i određeni broj mjesta u Senatu) žene i muškarci moraju se izmjenjivati sve do kraja liste, dok u izborima s više od dva kruga (mjesni i regionalni izbori i izbori za Korzikansku skupštinu) svaka skupina od šest kandidata, u onom redosljedu kako su predstavljani na listi, mora sadržavati istovjetan broj žena i muškaraca. Na parlamentarnim izborima (tj. većinskim izborima za jednog člana u više od dva kruga) bit će financijskih sankcija za stranke koje ne predstavljaju 50% ženskih kandidata. Ako je razlika broja kandidata obaju spolova koje predstavlja svaka stranka veća od 2%, stranka će biti kažnjena. Javna sredstva dodijeljena prema broju glasova osvojenih u prvom krugu parlamentarnih izbora (oko 11 centa po glasu) bit će smanjena za onaj postotak jednak polovini razlike između broja ženskih i muških kandidata koji je izražen kao postotak ukupnog broja kandidata.

Mjesni izbori 11. i 18. ožujka 2004. koji su omogućili prvo testiranje zakona pokazali su da je ovaj način učinkovito sredstvo promicanja ravnopravnosti. Više od 38.000 žena osvojilo je mjesta u mjesnim vijećima gradova s više od 3.500 stanovnika (jer se samo na njih odnosio zakon), što je činilo 47,5% izabranih predstavnika. To je bio važan korak naprijed, čime se gotovo udvostručila brojka iz 1995. (27,5%).

S druge strane, rezultati parlamentarnih izbora u lipnju 2002. nisu dali slične rezultate. Izabrana je samo 71 žena od 577 parlamentarnih članova (12,3%). To

je bilo malo povećanje u usporedbi s 10,9% iz 1997. Bilo je samo 38% ženskih kandidata (22% 1997.), a samo ih je četvrtina izabrana.

Italija

Dva izborna zakona usvojena su 1993. u Aktu br. 81. od 25. ožujka 1993., 2. stavak čl. 5. i 1. stavak čl. 7. izriču da lista kandidata ne može sadržavati više od dvije trećine predstavnika jednog spola. Akt br. 27. od 4. kolovoza 1993. predstavio je novu izbornu regulativu Zastupničkoj komori. Taj zakon određuje da će izbori za Zastupničku komoru slijediti miješani sustav: 75% kandidata će biti izabrano od onih kandidata koji su osvojili većinu glasova, a 25% mjesta bit će dodijeljeno prema sustavu izbornih lista. Za ovu drugu kategoriju 2. stavak čl. 4. navodi da se muški i ženski kandidati moraju izmjenjivati na listi, što znači da će u praksi biti 50% svakog spola na listi. Ipak, Ustavni sud je poništio dva zakona na temelju činjenice da osnovno ljudsko pravo, kao što je pravo predstavljanja na izborima, ne može biti predmet regulativa u vezi sa spolom.

Republika Makedonija

U svibnju 2002. usvojen je izborni zakon za predstavnike parlamenta u kojem čl. 37. određuje kako svaka lista kandidata mora sadržavati 30% predstavnika obaju spolova. Na izborima u rujnu 2002. izabrano je 17,5% žena, za razliku od 1998. kada je izabrano 7,5% žena.

Ujedinjeno Kraljevstvo

U veljači 2002. britanska je Vlada predstavila zakonodavstvo koje dopušta političkim strankama da poduzimaju pozitivne mjere, kako bi se smanjila nejednakost u broju muškaraca i žena izabranih na lokalnim, nacionalnim i europskim izborima. Taj zakon je tolerantan i omogućava političkim strankama da usvoje pozitivne mjere ako to žele.

Zakon ima "klauzulu prigušenja" prema kojoj bi odredbe prestale vrijediti do kraja 2005. Prema tome bi trebalo provesti izbore najmanje tri puta u svakom tijelu na koje se ovaj zakon odnosi (Donji dom, Velška narodna skupština, Skupština Sjeverne Irske, Europski parlament i izbori za lokalnu upravu). Klauzula, dakle, dopušta da se odredbe zakona proširuju novim zakonom 2015. godine ako za to postoje razlozi.

* * *

IV. prilog - Uravnotežena zastupljenost spolova u javnim povjerenstvima

Danska

U Danskoj je Zakon o povjerenstvima usvojen 1985., a Zakon o odborima 1990. U oba je slučaja navedeno da treba težiti sastavu u kojem su jednako zastupljena oba spola. Od vlasti, organizacija i tijela tražilo se da predlože jednaki broj muškaraca i žena prilikom imenovanja članova povjerenstava. Zatim je nadležni ministar imenovao određenu osobu. Novi Zakon o ravnopravnosti spolova donesen 2000. godine osigurava da sva državna povjerenstva i odbori koje je

ministar imenovao u svrhu pripremanja zakona ili regulativa bilo koje vrste, ili u svrhu donošenja političkih odluka, moraju imati jednak broj ženskih i muških predstavnika. U slučajevima kada je bilo imenovano više osoba, trebalo je imenovati jednak broj žena i muškaraca.

Finska

Zakon o ravnopravnosti žena i muškaraca u Finskoj kaže (8.8.1986./609) u 4. poglavlju: "Vlasti će promicati ravnopravnost žena i muškaraca sustavno i sa svrhom, osobito mijenjajući okolnosti koje sprječavaju postizanje ravnopravnosti. Najmanji postotak žena i muškaraca u vladinim odborima, savjetodavnim odborima i drugim sličnim tijelima te u lokalnim tijelima, ne uključujući lokalne odbore, iznosi 40, osim ako ne postoje neki razlozi koji se tome suprotstavljaju. Ako agencija, institucija, općina ili tvrtka u državnom vlasništvu ima administrativni odbor, upravni odbor ili bilo kakvo drugo izvršno ili administrativno tijelo koje se sastoji od izabranih ili imenovanih predstavnika, u njoj mora postojati pravedan omjer žena i muškaraca, osim ako ne postoje neki razlozi koji se tome suprotstavljaju."

Norveška

Čl. 21. norveškog Zakona o ravnopravnosti spolova kaže: "Svaki spol mora biti zastupljen s barem 40% članova kada državno tijelo imenuje ili bira povjerenstva, upravne odbore, vijeća itd. koja imaju 4 ili više članova. Oba spola moraju biti zastupljena u povjerenstvima i sl. koja imaju 2 ili 3 člana. Ove odredbe se također primjenjuju na zamjenike članova". "Iznimke od prvog stavka zajamčene su ako je zbog posebnih okolnosti očito nerazumno zahtijevati ispunjenje ovih zahtjeva".

"Povjerenstva i sl. koja se prema statutarnom zakonu sastoje od članova tijela koja se direktno biraju nisu dužna ispunjavati zahtjeve iz ovog članka."

"Za povjerenstva i sl. izabrana od strane lokalnih, mjesnih ili pokrajinskih demokratski izabranih vlasti primjenjivat će se odredbe Zakona o lokalnim i županijskim vlastima."

* * *

V. prilog - Parlamentarna povjerenstva ili delegacije za ženska prava i jednake mogućnosti

Francuska

Parlamentarne delegacije za ljudska prava i jednakost u struci osnovane su u Francuskoj. Delegacija Narodne skupštine utvrđena je Zakonom od 12. srpnja 1999., a delegacija Senata Zakonom od 15. srpnja 1999. Svaku od tih delegacija čini 36 članova. Krajem 2002. delegacija Narodne skupštine uključivala je 25 žena i 11 muškaraca. Njezini članovi su imenovani tako da se osigura proporcionalna zastupljenost parlamentarnih skupina i uravnotežena zastupljenost muškaraca i žena, kao i postojećih povjerenstava. Ured Skupštine, postojeće

povjerenstvo ili posebno povjerenstvo mogu se pozivati na Vladine i parlamentarne prijedloge zakona kada se sastavlja izvještaj koji uključuje preporuke. Jedna od prvih zadaća delegacija bila je da iznese svoje mišljenje o nacrtu zakona koji omogućava jednak pristup za muškarce i žene izbornim povjerenstvima i izbornim mjestima.

Ujedinjeno Kraljevstvo

Regionalna razina

Velška skupština ima Povjerenstvo za ravnopravnost koje promiče načela jednakih mogućnosti za žene i muškarce na njihovim funkcijama, pri čemu članovi povjerenstva sastavljaju godišnji izvještaj.

Škotski Parlament ima Povjerenstvo za jednake mogućnosti. Funkcija povjerenstva jest promatranje i izvještavanje o pitanjima koja se odnose na jednake mogućnosti i promatranje jednakih mogućnosti u škotskom Parlamentu. Povjerenstvo je nedavno razmatralo Izvještaj o kontroli najboljih postignuća spolne ravnopravnosti (26/03/02).

Lokalna razina

Lokalne vlasti u Engleskoj trenutačno usvajaju "Standard ravnopravnosti", tj. opće smjernice usmjerene na to da lokalne vlasti imaju mogućnosti baviti se pravnim obvezama u skladu sa Zakonom protiv diskriminacije i zabranjivanjem diskriminacije u pružanju usluga i prilikom zapošljavanja (Bristol, veljača 2002.; vidi „Standard ravnopravnosti“, Organizacija poslodavaca na razini lokalne vlasti (ako želite primjerak, pošaljite e-mail na adresu: dialog@lg-employers.gov.uk).

Udruženje lokalnih vlasti (LGA) razvilo je Strategiju za ravnopravnost spolova (detalje vidi na www.lga.gov.uk). Ovaj dokument pokušava razviti i ustanoviti politiku LGA-a u vezi s jednakosti spolova usmjerenu na omogućavanje ženama i muškarcima da ravnopravnije sudjeluju u društvenom, kulturnom, političkom i ekonomskom životu.

Bristolsko Gradsko vijeće ima izvršno tijelo za održiv razvoj i društvenu pravdu te odgovarajuće povjerenstvo. Tijelo je odgovorno za razvijanje politike u korist žena te rješavanje pitanja jednakosti u cijelom Vijeću i osnovalo je Ženski forum kao stalnu skupinu za savjetovanje u vezi s odlukama Vijeća.

* * *

VI. prilog - Banka ženskih talenata

Kvinnebasen je osnovan 1999. i vodi ga Ligestillingssenteret (norveški Centar za ravnopravnost spolova). Cilj ove banke ženskih talenata jest učiniti da ženske sposobnosti postanu uočljivije. Glavni ciljevi Kvinnebasena su:

- pronalaženje žena za menadžerska radna mjesta
- pronalaženje žena za rad u odborima

Mediji također mogu koristiti bazu podataka za izjave, intervjue i sl. kao i razne organizacije, institucije i svi ostali koji traže predavače ili govornike. Kvinnebasen je usmjeren na povećanje broja žena na najvišim pozicijama, kako u privatnom, tako i u javnom sektoru. Kvinnebasen je dio veće baze podataka koja također uključuje www.forskerbasen.no i www.styrekandidater.snd.no (baze podataka za znanstvenice i kandidatkinje za rad u odborima).

Do danas je nekih 3.350 žena poslalo svoje životopise u bazu podataka. 76% žena koje su se registrirale imaju menadžerska iskustva, a 57% imaju iskustva u odborima. Općenito, žene popisane u Kvinnebasenu imaju veće obrazovanje i iskustvo na širokom području. Među ženama popisanim u bazi podataka postoje velike razlike u dobi, tipu iskustva i obrazovanju.

Kvinnebasen je otvorena baza podataka, tj. svatko može otvoriti internetsku stranicu i pogledati popis kandidatkinja. Poslodavci mogu npr. pretraživati prema samim sposobnostima, tipu obrazovanja, gradu, imenu i prezimenu te svim ostalim informacijama koje su navedene.

Sve kandidatkinje popisane u Kvinnebasenu primaju mjesečne novosti. Također, internetska stranica sadrži ažurirane članke o ženskim pitanjima, opisuje se "osoba mjeseca", "tvrtka mjeseca", itd. Detalje možete vidjeti na stranici www.kvinnebasen.no.

* * *

VII. prilog - Političke stranke i promicanje uravnotežene participacije

Ujedinjeno Kraljevstvo

Akt iz 2002. o spolnoj diskriminaciji prilikom izbora kandidata koji je sada postao zakonski akt jest tolerantan zakon koji političkim strankama u Velikoj Britaniji dopušta korištenje kratkih izbornih lista na kojima su svi kandidati žene, i to na svim javnim izborima (europskim, općim, lokalnim, škotskim, velškim i za grad London).

Liberalni demokrati koristili su na europskim izborima 1999. princip naizmjeničnog popisivanja ženskih i muških kandidata, dok je na izborima za grad London korišten sustav udvostručavanja kandidata s obzirom na spol.

Laburistička stranka koristila je kratke liste sa svim kandidatkinjama na općim izborima 1997. godine (što je bio veliki izazov, ali je prema Aktu o spolnoj diskriminaciji proglašen ilegalnim te je zbog toga i došlo do promjena u zakonu) te princip dupliciranja kandidata na izborima za grad London, velšku Skupštinu i škotski Parlament.

Sve stranke su sastavile svoje mišljenje o tom Aktu i vidjet će se kako svaka stranka planira koristiti zakonodavstvo nakon konferencije krajem ljeta 2002. (Laburistička stranka će možda ponovno barem donekle uvesti kratke liste sa kandidatkinjama, Liberalni demokrati odbili su prijedlog na svojoj konferenciji 2001. za kratke liste sa svim kandidatkinjama za otvorena mjesta, a umjesto toga su odlučili uložiti više novca u osviještenost i obrazovanje, te još nije jasno

kakav će odgovor dati na konferenciji 2002., Konzervativna stranka daje pozitivne odgovore o pravednim reprezentativnim listama kandidata.)

* * *

Zanimljive internetske stranice

<http://www.coe.int/equality/>
Odjel za ravnopravnost Vijeća Europe

<http://assembly.coe.int/>
Parlamentarna skupština Vijeća Europe

<http://www.coe.fr/cplre/indexe.htm>
Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Europe

http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/index_en.htm
Rodna ravnopravnost – Europska unija

<http://www.db-decision.de>
Europska baza podataka: Žene na mjestima odlučivanja

<http://www.ccre.org/site.html>
Europska mreža žena izabраниh predstavnica lokalnih i regionalnih vlasti

<http://www.womenlobby.org/index2.htm>
Europski ženski lobi

http://www.europarl.eu.int/committees/femm_home.htm
Europsko parlamentarno povjerenstvo za ženska prava i jednake mogućnosti

<http://www.ipu.org/>
Međuparlamentarna unija

<http://www.un.org/womenwatch/daw>
Odjel UN-a za napredak žena

Bilješke

i Za više informacija o podacima u vezi sa ženskim pravom glasa i kandidiranjem žena na izborima, vidi internetsku stranicu Međuparlamentarne unije: www.ipu.org.

ii Vidi npr. "Žene u politici 1945.-2000.", serija "Izveštaji i dokumenti" br. 37., Međuparlamentarna unija, Ženeva 2000., Trendovi i statistike podataka o ženama u svijetu koje izdaju Ujedinjeni narodi te "Žene u politici u zemljama članicama Vijeća Europe".

iii Belgija, Luksemburg, Španjolska, Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske unijele su ograničenja u čl. 7. u vezi s nasljednim prenošenjem krunice, a Njemačka i Švicarska u vezi s nacionalnim zakonima o služenju vojnog roka koji zabranjuje ženama uključivanje u oružani sukob.

iv Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Europe (CLRAE) prihvatio je preporuku po tom pitanju na sjednici u lipnju 2002.: Preporuka 111(2002) o osobnom glasačkom pravu žena: demokratski zahtjev. Vidi dokument CG(9)7 koji je predstavila gđa Diane Bunyan, podnositeljica izvještaja.

v Treba preispitati zakonodavstvo u sljedećim područjima: izborni sustav, zapošljavanje, civilna služba, radna prava (rodiljni dopust itd.), izabrani predstavnici, ravnopravnost spolova (uključujući pozitivne mjere). Treba provjeriti sljedeće načine postupanja: metode rada političkih stranaka, metode oglašavanja slobodnih radnih mjesta, procedure imenovanja i unaprjeđivanja.

vi Konačni izvještaj aktivnosti Skupine stručnjaka Vijeća Europe koji se bave pozitivnim aktivnostima u području ravnopravnosti žena i muškaraca, EG-S-PA (2000)7.

vii *Na putu ka ravnoteži spolova*, Publikacije Vijeća Europe 2002., ISBN 92-871-4901-1.

viii *Žene u politici u zemljama članicama Vijeća Europe*, <http://www.coe.int/equality>.

ix Ta rezolucija odnosi se na izvještaj Europskog odbora o uvođenju Preporuke Vijeća 96/694 od 2. prosinca 1996.

x IDEA i Povelja 88., *Priručnik o procjeni demokracije*, Stockholm: IDEA, 2002.

xi 18. studenog 1982. Ustavno vijeće poništilo je članak lokalnog zakona iz 1982. koji je uveo 25%-tnu kvotu za predstavnike svakog spola (max. 75% predstavnika svakog spola) na listi kandidata za mjesne izbore. Odluka je opravdana

u ime ravnopravnosti građana pred zakonom i zajamčena čl. 3. Ustava iz 1958. i čl. 6. Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1789.

xii Za daljnje informacije vidi izvještaj koji je objavio Europski parlament 1997.: *Različiti utjecaj izbornog sustava na žensku političku zastupljenost*. Serija publikacija o pravima žena.

xiii EG-S-PA (2000)7.

xiv Handels -og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark v Dansk Arbejdsgiverforening (poznat kao Danfoss) C-109/88 [1989] ECR 3199.

Žalbu je podnio sindikat u ime žena radnica koje su u prosjeku zarađivale 7% manje nego usporediva skupina muškaraca radnika. Iako su te dvije grupe zarađivale istu osnovnu plaću, poslodavac je povećao osnovicu na osnovu više kriterija što je, prema mišljenju sindikata, dovelo do indirektno diskriminacije žena radnica. Europski sud pravde je ustanovio da tamo gdje nema transparentne platne strukture, a statistički dokazi pokazuju razlike u plaćama između muških i ženskih radnika, tada se teret dokaza prebacuje na poslodavca koji treba odgovarati za razlike u plaći uslijed faktora koji nisu povezani sa spolom. Danski nacionalni kolektivni ugovor za zaposlene postavlja osnovicu za različito stupnjevanje grupe radnika, ali dopušta pojedinačna povećanja na temelju fleksibilnosti, profesionalne obuke i starosti. Fleksibilnost se ocjenjuje na temelju kvalitete rada, količine rada i zaposlenikove inicijative i želje za radom. No zaposlenici nisu imali nikakvih saznanja o tome kako se ovi kriteriji na njih primjenjuju te nisu mogli usporediti kako je obračunata njihova plaća. Muški zaposlenici su u prosjeku dobivali 7% veću plaću od ženskih.

Europski sud pravde je opisao sustav plaća kao sustav "kojemu u potpunosti nedostaje transparentnost". Smatrao je da u smislu čl. 141., kada poslodavac primjenjuje sustav plaćanja koji je sam po sebi nejasan i u kojem radnica uviđa kako je njezina prosječna plaća manja od plaće njezinih muških kolega, teret mora biti prebačen na poslodavca koji mora dokazati da način plaćanja nije diskriminirajući.

Europski sud pravde je smatrao da, ako kriterij "kvalitete rada" rezultira sustavnom nepravednošću prema radnicama, to može biti samo zbog toga što je poslodavac primijenio kriterij na diskriminirajući način. Europski sud pravde smatra "neshvatljivim" da je rad koji su izvršile radnice općenito manje kvalitetan od rada muških radnika. Poslodavac stoga ne može opravdavati korištenje kriterija tamo gdje se pokazuje da je njegova primjena sustavno nepravedna prema ženama.

Enderby v Frenchay Health Authority C-127-92, 27. listopada [1993.] ECR I-5535, 5573

Europski sud pravde je donio odluku da tamo gdje "značajan broj statističkih pokazatelja otkriva znatnu razliku u plaći među poslovima iste vrijednosti, od kojih jedan gotovo isključivo obavljaju žene, a drugi pretežno muškarci", smatra se da je tu došlo do "očigledne diskriminacije". Tamo gdje je ustanovlje-

na "očigledna diskriminacija", poslodavac je dužan objasniti razliku koja nema veze sa čimbenicima temeljenim na spolnim razlikama. Različite povijesti kolektivnih ugovora ne mogu opravdati razlike u plaćama na različito razvrstanim poslovima.

Slučaj se odnosio na dva posebna kolektivna ugovora za logopede i kliničke psihologe, pri čemu su istovrijedni poslovi dobivali različiti honorar. Poslodavac je tvrdio da činjenica kako je postojao veći broj žena koje su radile manje plaćene poslove, nije bila povezana s diskriminacijom, budući da nije bilo ograničenja niti uvjeta za te poslove u drugim zanimanjima u zdravstvu te su razliku u plaći uzrokovali kolektivni ugovori potpisani između istog poslodavca i istih sindikata. Sud je odbio argument da postojanje ograničenja ili uvjeta mora biti dokazano kako bi se ustanovila diskriminacija: dovoljno je jasno pokazati kako postojanje odvojenih kolektivnih ugovora i različite plaće više kažnjava žene nego muškarce. Regulativa djeluje ispravno jer bi u slučaju strukturalne i institucionalne diskriminacije zahtjev za dokazivanjem postojanja ograničenja onemogućio uklanjanje indirektno diskriminacije i time bi se nejasne i neuravnotežene situacije ponavljale odnosno nastavile nesmetano postojati. Ipak, Sud je oduštao od širenja odluke do učinka po kojem bi svako opravdanje „tržišnim snagama“ bilo neprihvatljivo u slučajevima indirektno diskriminacije, ograničavajući te slučajeve na kolektivne ugovore. S. A. Rivara, "Discriminazione, giustificazione ed effettività nella recente giurisprudenza della Corte di giustizia delle Comunità europee", (1995.) *Lavoro e diritto* 79, at 96.-98.; H. Fenwick, T.K. Hervey, "Spolna ravnopravnost na jednospolnom tržištu: Novi smjerovi za Europski sud pravde", (1995) 32 *CML Rev.* 443., od 461. do 469.

xv Vidi zaključke Seminara Vijeća Europe o sudjelovanju žena u sprječavanju i rješavanju sukoba, Strasbourg, 20.-21. rujna 2001. (EG/Sem/Peace (2001)7).

xvi *Priručnik o nacionalnim mehanizmima za promicanje ravnopravnosti spolova i akcijskim planovima*, EG (2001)7.

xvii Vidi primjere u publikaciji *Na putu ka ravnoteži spolova*. Publikacije Vijeća Europe, 2002., ISBN 92-871-4901-1.

xviii Preporuka 1555 (2002) o prikazivanju žena u medijima i Dokument 9394, podnositeljica izvještaja: gđa López González.

xix To promatračko tijelo koje podnosi izvještaje premijeru uvedeno je odlukom od 18. listopada 1995. Prvotno se sastojalo od 18 uglednih osoba (muškaraca i žena) koji su bili izabrani zbog svojih posebnih znanja. Pod predsjedavanjem predsjednika Vlade promatračko tijelo je obnovljeno odlukom od 25. studenog 2002. i sada se sastoji od 33 člana: članova/ica parlamenta, društvenih radnika/ca, sveučilišnih radnika/ca (pravnik/ca, povjesničar/ki, sociologa/inja, političkih stručnjaka/inja) od kojih su svi poznati po svojoj stručnosti u tom području. Promatračkim tijelom koordinira glavni podnositelj izvještaja. Promatračke funkcije su proširene i tijelo je sada odgovorno za:

- identificiranje, vrjednovanje i analiziranje nejednakosti između žena i muškaraca na području politike, gospodarstva i društvenih kretanja;

- sastavljanje i širenje podataka o situaciji žena na nacionalnoj i međunarodnoj razini;
- predlaganje, davanje preporuka i mišljenja s ciljem promicanja uvođenja ravnopravnosti žena i muškaraca.

Internet stranica: <http://www.observatoire-parite.gouv.fr>.

xx U Francuskoj svi kandidati za izbornu povjerenstvo moraju dati izjavu sa sljedećim informacijama: prezime, ime, spol, zvanje, dob (razina obrazovanja nije službeno potrebna). Zatim izbornu povjerenstvo svake prefektore obrađuje statističke podatke o kandidatima i izabranim osobama za svaki općinu pojedinačno. Ta se statistika zatim podnosi ministru unutrašnjih poslova koji skuplja podatke pojedinih općina kako bi objavio nacionalnu statistiku.

xxi Vidi Preporuku 1555 (2002) Parlamentarne skupštine o prikazivanju žena u medijima.

xxii 1997./1998. vođena su komparativna istraživanja u Norveškoj, Švedskoj, Finskoj, Danskoj i Nizozemskoj, udruženo na Mreži rodnih opisa (u Nizozemskoj) radi uvida u način na koji su muškarci i žene prikazani na javnoj televiziji (Tko govori 1997./1998.). Kriterij je bio vrijeme izlaganja. Ukupno je analizirano 350 sati televizijskog programa i 10.000 osoba. Istraživanje je otkrilo strukturalnu nejednakost u količini vremena pojavljivanja muškaraca i žena na ekranu i u vremenu koje im je dano za izlaganje. Prosjek je 66% muškaraca naspram 33% žena. Sve razlike među zemljama uključenim u istraživanje su marginalne. Studije iz Belgije i Njemačke pokazuju slične rezultate.

U Norveškoj je ovo istraživanje rađeno tijekom deset godina. Nakon malog početnog poboljšanja prosjek je sada isti kao i prije deset godina. Ista negativna tendencija može se vidjeti u Nizozemskoj. Ipak, postoje velike razlike među različitim žanrovima programa: najveća ravnopravnost uočena je u programima za djecu i mlade ljude i u vjerskim programima, iako udio žena nigdje ne prelazi 50%. Udjeli su najneuravnoteženiji u sportskim programima: u Nizozemskoj je 97% osoba koje se pojavljuju u sportskim programima, muškog spola.

Iz rezultata ovog istraživanja možemo zaključiti da su žene gotovo doslovno manje prisutne na našim javnim televizijskim mrežama. To ujedno znači i manje mogućnosti da se prepozna i izgradi identitet. Na simboličnoj razini može se reći da je ženama dano manje prostora i da su smatrane manje važnima. Kvalitativno istraživanje otkriva da se ženama strukturalno dodjeljuje niži status nego muškarcima i da ih se tretira s manje poštovanja.

Izvor: Glavne misli gđe. Bernadette van Dijck, čelnice Odjela za spolove pri NOS-u (Nizozemskoj organizaciji za javno emitiranje) na Radionici o "dobrim" i "lošim" primjerima prikazivanja žena u medijima (Strasbourg, rujan 1998.).

